

ПРИРАЧНИК ЗА ЕКО ПОЛИТИКИ

2022, Скопје

Прирачник за еко политики

Издавач:

Здружение за едукација и развој „Видливост“

ул. Мајка Тереза бр. 7/3-17,

2400 Струмица, Р. С. Македонија

Веб страна: www.vidlivost.webs.com/

Фејсбук профил: www.facebook.com/vidlivost

Електронска пошта: vidlivost@gmail.com

ЗА ИЗДАВАЧОТ:

Јулија Милкова - Витанова

АВТОР(И) НА КОНЦЕПТ И ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ:

Анита Грозданов

Сашко Јованов

Јулија Милкова Витанова

Никола Нешкоски

Миа Лозановска

АВТОР НА ТЕКСТ:

Анита Грозданов

ДИЗАЈН:

Меги Велкова

ТЕХНИЧКА ПОДГОТОВКА:

Меги Велкова

ЛЕКТУРА:

Дејан Василевски

Скопје, 2022

Проект „Green Skills 4 Women“, спроведуван од страна на здруженијата „Видливост“ (Северна Македонија), „Еко Логик“ (Северна Македонија) и „Конектинг“ (Србија), како дел од програмата „Еразмус +“.

ВИДЛИВОСТ

CONNECTING

„Оваа публикација е подготвена како дел од проект од Еразмус+ Програмата, кофинансиран од Европската Унија.

Содржината на истата е единствена одговорност на Здружението Видливост, Струмица и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите на Европската Унија”

СОДРЖИНА

1. Еко политики – основни поими, елементи, содржина	6
2. Носители на еко-политики	9
3. Политики за Заштита на Животната средина, примери	15
4. Политики за Енергетска ефикасност, примери	4
5. Политики за Почисто производство, примери	34
6. Политики за ОДР, примери	38
7. Национални политики	44
8. Европски политики	69
9. Еко-политики во регионот	89
Литература	

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

ОДР	Одржлив развој
САД	Соединетите Американски Држави
СП	Системски прегледи
EMAS	Европска шема за менаџмент и ревизија
EnMS	Environmental Management System
НСОР	Национална стратегија за одржлив развој
МСП	Мали и средни претпријатија
ЦОР	Цели на одржлив развој
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
ЕУ	Европска унија
ОИЕ	Обновливи извори на енергија
EERA	European Energy Research Alliance

A decorative graphic in the bottom right corner of the page, consisting of several overlapping, semi-transparent geometric shapes in shades of yellow, orange, pink, purple, and blue, creating a modern, abstract design.

„Ако на политиката гледаме на како уметност на управување со државата или заедницата, тогаш „зелената политика“ би била предизвик за постојниот политички, социјален, економски и научен консензус, кој доминира во последните 200-300 години, од времето на просветителството, а кој не доведе таму каде што сме сега.“

- Andrew Dobson („Green Political Thought“)

1. ЕКО ПОЛИТИКИ – ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ, СОДРЖИНА

Според општо прифатената дефиниција, со поимот политика се дефинира дејност, која е насочена кон осмислување, организирање, водење и регулирање на заедничкиот живот на луѓето, во согласност со нивните потреби, интереси, претстави, цели и средства во определена заедница (најчесто во државата). Во зависност од секторот на којшто се однесуваат активностите на соодветната политика, најчесто се сретнуваат следните типови: економска, финансиска, социјална, културна, образовна, научно-техничка, здравствена, еколошка, внатрешна и надворешна, и др.

Еко-политиката или уште наречена зелена политика е политичка идеологија што има цел да го поттикне еколошки одржливото општество, вкоренето во правата на животна средина, ненасилството, социјалната правда, социјалната и еколошката благосостојба, почитувањето на различностите и партиципативната демократијата [1,2].

Сл. 1. Сончогледот - како меѓународно признаен симбол на зелената политика

Идеологијата почнала да се гради во западниот свет во седумдесеттите години на 20 век и оттогаш се развиваат зелените партии, што се етаблираат во многу земји ширум светот, при што дел од нив постигнуваат значаен изборен успех. Политичкиот термин „зелено“ се употребувал првично во однос на Зелените, германска политичка партија формирана кон крајот на седумдесеттите години, чии тогашни гледишта се слични со денешните основи на зелената политика [3].

Поддржувачите на зелената политика споделуваат многу идеи со конзерваторските, еколошките, феминистичките и мировните движења. Покрај демократијата и еколошките проблеми, зелената политика се занимава со граѓански слободи, социјална правда, ненасилство, понекогаш варијанти на локализам и има тенденција да го поддржува социјалниот прогрес. Платформите на зелените партии во голема мера се сметаат за леви во политичкиот спектар. Зелената идеологија има поврзаност со разни други екоцентрични политички идеологии, вклучувајќи го и еко-феминизмот, еко-социјализмот и зелениот анархизам, но постои дебата за тоа до кој степен овие идеологии можат да се гледаат како форми на зелена политика.

Сл. 3. Поддржувачите на зелената идеологија во Германија

Согласно со развојот на левичарската зелена политичка филозофија, поларно се појавува и движење во десницата што вклучува еколошки компоненти, како што се еко-капитализам и зелен конзервативизам.

Нил Картер, во неговиот основен текст „Политика на животната средина“ (2009), сугерира дека политиката на животната средина е различна на најмалку два начина: прво, „таа има примарна грижа за односот помеѓу човечкото општество и природниот свет“ (стр. 3); и второ, „за разлика од повеќето други поединечни прашања, тој е исполнет со сопствена идеологија и политичко движење“ (стр.5, потпирајќи се на Мајкл Џејкобс, изд., *Greening the Millenium?*, 1997) [4]. Понатаму, тој прави разлика помеѓу модерните и претходните форми на политиката на животната средина, особено конзерваторизмот и конзервационизмот. Современата еколошка политика „беше водена од идејата за глобална еколошка криза што го загрози самото постоење на човештвото“. А, „модерниот екологизам беше политичко и активистичко масовно движење што бараше радикална трансформација на вредностите и структурите на општеството“ [4].

Сл. 4. Симболи за еколошките грижи

Загриженоста за животната средина беше вкоренета во огромните општествени промени што се случија во САД по Втората светска војна. Иако екологијата може да се идентификува во претходните години, дури по војната тој стана широко споделен социјален приоритет. Ова почна со рекреација на отворено во педесеттите години од 20 век, се прошири во поширокото поле на заштита на природните средини, а потоа стана преполно со обиди да се справи со загадувањето на воздухот и водата, подоцна и со токсични хемиски загадувачи. По Втората светска војна, еколошката политика стана главна грижа за јавноста [5]. Развојот на екологијата во Обединетото Кралство се појави во овој период по големиот лондонски смог од 1952 година и истекувањето на нафтата од кањонот Тори во 1967 година [5]. Ова се рефлектира со појавата на зелената политика во западниот свет, почнувајќи од седумдесеттите години.

Веќе неколку децении живееме во ера на големи промени. Јасно е дека и денес сè уште актуелната политика (во голем дел од светот) на човештвото кон природата е неодржлива.

Еко-социјализмот (исто така познат како зелен социјализам или социјалистичка екологија) е идеологија што ги спојува аспектите на социјализмот со оние на зелената политика, екологијата и алтерглобализацијата или антиглобализацијата. Еко-социјалистите генерално веруваат дека проширувањето на капиталистичкиот систем е причина за социјална исклученост, сиромаштија, војна и деградација на животната средина преку глобализацијата и империјализмот, под надзор на репресивни држави и транснационални структури.

Еко-социјализмот тврди дека капиталистичкиот економски систем е фундаментално некомпатибилен со еколошките и социјалните барања за одржливост. Според оваа логика, пазарните решенија за еколошките кризи се отфрлаат како технички измени што не се соочуваат со структурните неуспеси на капитализмот. Еко-социјалистите се залагаат за демонтирање на капитализмот, фокусирање на заедничка сопственост на средствата за производство од страна на слободно поврзаните производители и обновување на заедничките работи.

ДИСКУСИЈА

- 1- Дефиниција за еко-политика.
- 2- Основни елементи на еко-политиката.
- 3- За зелената идеологија.

„What is the use of a house if you haven't got a tolerable planet and safe environment to put it on?“

Henry David Thoreau

2. НОСИТЕЛИ НА ЕКО-ПОЛИТИКИ

Носителите на процесот на креирање политики се особено важна алка во осмислувањето и донесувањето на политиките. Во процесот на креирање политики, попрецизно политиките поврзани со животната средина, особено големо влијание имаат резултатите и фактите (доказите) од истражувањата, практиката и искуството. Тие можат да влијаат на донесувањето одлуки со големо влијание што ги погодува оние што имаат или директно или индиректно удел во нив. Сите тие се познати под името засегнати страни. Бројката на засегнати страни кои имаат клучна улога во креирањето на политиките за животната средина, како и во текот на имплементација на политиките, е се' поголема.

Сл. 5. Носители на политики

Првиот предизвик за собирање податоци и факти т.е. истражување на состојбата во реалниот живот се Системските прегледи (СП) (системски истражувања). СП во политиките за животна средина треба да покажат дека времето и ресурсите потребни за нивно реализирање и завршување можат да ја овозможат или да ја забранат употребата. Системските прегледи се скапи и вообичаено чинат многу и средства и време. Во некои случаи, трошоците потребни за системски прегледи можат да се оправдаат со:

- објаснување на придобивките од целосно пребарување што обезбедува, на пример, зголемена строгост и сеопфатна природа на прегледот,
- веројатноста дека СП ќе доведат до повеќе точни наоди.

Ова е особено важно кога одлуките ќе треба да влијаат на распределбата на ресурсите, на многубројните засегнати страни со висок профил, и најверојатно ќе бидат предмет на длабинска проверка.

Навременото добивање на потребните релевантни информации од СП може да биде критичен фактор за креирање политики. Меѓутоа, со тоа што не се работи за временските линии на носителите на одлуки, системските прегледи може и да не се разгледуваат и користат во процесот на креирање политики. Прагматичен пристап можеби треба да се земе онаму каде што строгоста на најдобрите практики во системските прегледи не е можна. Додека се креира политиката, ова може да ја намали големи-

ната (обемноста) и доверливоста на системскиот преглед и затоа се претпочитаат неструктурирани прегледи во кои не се применуваат систематски принципи или воопшто некористење докази.

Сл. 6. Навремено собирање на потребните информации пред креирањето на еко-политиките

Пристапот заснован на ризик: може да се идентификува со најсоодветниот метод со земање предвид како ќе се користат резултатите од системскиот преглед. Политичките одлуки со висока последица секогаш треба да бидат поддржани од поцврсти системски прегледи бидејќи резултатите ќе треба да имаат високо ниво на контрола. Побрзи методи можат да бидат посоодветни за работата за определување на обемот.

Сл. 7. Фази на процесот на правење политики

Комуницирањето и размената на информации помеѓу степенот на примена на систематски методи и навременоста на прегледите до креаторите на политиките го обезбедуваат ризикот поврзан со избраниот преглед, т.е. дали методот е транспарентен и разбирлив. Понатаму, тесната соработка за идентификација на избраниот метод веројатно ќе ја зголеми легитимноста бидејќи креираните политики ќе се препознаваат дека одговориле на приоритетите и вредностите на корисниците.

Креаторите на политиката можат да поднесат барање за докази. Ти често поставуваат прашања во врска со најдобриот начин за дејствување, но не треба да донесуваат пресуди засновани на вредност што би можело да биде пристрасно. Наместо тоа, системските прегледи можат да презентираат докази за ефективноста или влијанијата, така што барањата можеби ќе треба да се преработат во формат што може да го поддржи креирањето политики. Исто така, се случува првичните барања од креаторите на политики за теми за системскиот преглед да бидат широки и несоодветни.

Сл. 8. Проверка на зелената политика

Работите со креаторите на политики за да се идентификуваат елементите за населението, интервенцијата/излагањето, споредувањето и исходот поврзани со прашањето може да помогне да се создаде прашање што е јасно и фокусирано. Може да се осигури дека прашањето и термините за пребарување се од директна важност, на пример дефинирање на пофокусиран географски контекст што е идентификуван како потенцијално зголемување на придобивките од системскиот преглед.

Сл. 9. Економичност при донесување политики

Креаторите на политики често бараат информации за економичноста за да донесат информирани одлуки. Ова е често поради ограничените ресурси за животна средина и управување со зачувување и потребата за сметководствена способност и вредност за парите на даночните обврзници. Иако постојат, голем број предизвици за примена/барања за зачувување и управување со животната средина, нивната адаптација е истражена и обезбедува можност да се осигури дека системските прегледи се релевантни за креаторите на политиките.

Затоа, рецензентите треба да размислат за инкорпорирање на употребата на ресурси во опсегот за прегледот и инкорпорирање податоци за трошоците во фазите на пребарување и синтеза.

Сл. 10. Креаторите на еко-политики

Уште еден предизвик во развојот на прашањето и опсегот на една релевантна политика се разликите во разбирањето и јазикот што се користи помеѓу креаторите на политиките и рецензентите. Тоа може да доведе до погрешни комуникации што можат да резултираат со неупотребливост на наодите од прегледот или доцнење во завршувањето на прегледот. На пример, преглед спроведен од еден од авторите на труд за складирање на кашеста маса првично се сметаше за физички дизајн на складирање, но всушност креаторите на политики бараа информации за импликациите на практиката врз животната средина.

Заеднички развој на концептуални модели: Го претставуваат фокусот на прегледот (како шематски или системски дијаграм) и може да биде особено корисен пристап што обезбедува заедничко разбирање за опсегот. Со овие модели експлицитно можат да се добијат било какви технички термини кои помагаат во развивањето на теоријата на промена, опишувајќи како и зошто била истражена промената со прегледот и што се очекува да се случи.

Сл. 11. Ресурси за креирање политика за користење на водите

Клучен предизвик може да биде тоа што времето и ресурсите за објавување протокол преку надворешен процес рецензиран од колеги не се достапни. Тоа може да се надмине со работа со креаторите на политиките за да се осигурат дека разбираат дека протоколот е клучен услов за ригорозен процес и дека наодите од сеопфатен и непристрасен преглед ќе биде посигурни. Според искуството, креаторите на

политики признаваат дека рецензијата обезбедува независност во оценувањето. Често се врши рецензија од членови на управувачката група и стручни советници, кои често се од надворешни организации. Овие процеси за обезбедување квалитет се разликуваат од традиционалните прегледи, бидејќи тие можеби се строги. На пример, ако прегледот влијае на одлука што би можела да има голема влијанието врз засегнатите страни, ова може да се проверува внатрешно од државни службеници и министри, од други членови на парламентот, одбрани комисији и потенцијално медиумите, надворешните организации и пошироката јавност.

Сл. 12. Значењето на истражувањето за креаторите на политики

Работата со креаторите на политики може да го намали опсегот на преглед на систематски начин (на пример, релевантна климатска зона, ограничувања датуми), за да се осигури дека обемот на докази е податлив и релевантен. Таму каде што е направено ова, образложението треба да биде транспарентно евидентирано во протокол и преглед. Друг предизвик е кога премалку докази се наоѓаат со преглед. Слично на работата со други засегнати страни, креаторите на политики можат да обезбедат пристап до студии што се објавуваат неформално (на пример, сива литература) како што се владините и консултантските извештаи, заедно со информации што ги поседува, на пример, лекарот. Работата со експерти на соодветна тема, исто така, може да помогне во ова, како и проширувањето на формите на интервенција и исходите што се бараат за да се зголемат достапните податоци. Сепак, ако сè уште можат да се најдат малку факти и докази, тоа ќе биде фрустрација за креаторите на политики. Наоѓањето мали количества информации или воопшто да нема докази може да помогне да се идентификуваат ризици за мала поддршка на политичките идеи. Тоа може да ги истакне и празнините во знаењето што преку затворање на работата со истражувачи и финансиери, може да доведе до пуштање во работа на релевантно примарно истражување на политиката.

Сл. 13. Дискусии и јавни форуми на креаторите на политики

ДИСКУСИЈА

1. Засегнати страни во еко-политиките.
2. Фази во процесот на правење еко-политики.
3. Проверка на зелената политика.

"There is nothing wrong in development, it is wrong when development happens at the cost of environment and at the cost of culture and humanity."

— *Abhijit Naskar*

3. ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Политиката за заштита на животна средина ја определува политичката и еколошката компонента за животната средина, како и академското поле на истражување и студии фокусирано на три главни компоненти:

- Проучување на политички теории и идеи поврзани со животната средина;
- Преглед на еколошките ставови на главните политички партии и еколошките општествени движења;
- Анализа на јавната политика и имплементацијата.

Сл. 14. Водич за еколошки политики

Политиката за заштита на животната средина најчесто е тематски посветена на некој од секторите на животната средина (воздух, вода, биодиверзитет, климатски промени и др.).

Политиката за заштита на животната средина на еден ентитет (институција, компанија, општина) е камен-темелник на нејзината намера да го намали својот јаглероден отпечаток, да го подобри рециклирањето, да ја намали зависноста од пакувањето, да го минимизира отпадот и да ја подобри ефикасноста на ограничените природни ресурси во сите операции и одделенија на компанијата. Сите еколошки обврски треба да бидат составен дел од секојдневните активности, јасно доставени до сите вработени и можат да бидат дел од системот за управување со животната средина, како што е апликацијата за сертификатот ISO 14001 или регистрација според Европската шема за еко-менаџмент и ревизија (EMAS).

Сл. 15. Европската шема за еко-менаџмент и ревизија (EMAS)

Таа треба да ги содржи следните елементи:

- Стратешка ориентација на ентитетот (држава, општина, компанија), јасно дефинирани стратешки цели поврзани со ЗЖС и принципи на дејствување;
- Стратешки обврски;
- Заштеда на природните ресурси;
- Анализа за животниот циклус на процесите и производите;
- Нормативи што се бараат;
- Стандарди како EMAS, ИСО 14001, ИСО 50001;
- Анализа на заштитата на животната средина;
- Да биде усогласена со постојната законска регулатива;
- Комуникација со медиумите;
- Да биде посветена на зголемување на одговорноста на сите луѓе;
- Да биде посветена на едукација и обука на вработените;
- Да има елементи на обврска за континуирано подобрување;
- Да покажува соодветен степен на развој;
- Да има елементи со кои се покажува влијајето на фирмата врз животната средина;
- Да покажува обврзаност и посветеност на нејзина реализација од страна на раководството.

Сл. 16. Политика за животна средина

Политиката за животна средина е патоказ за подобрување на еколошките перформанси на вашата организација. Развивањето на оваа политика ќе помогне да добиете подобро разбирање за тоа како активностите на организацијата влијаат врз животната средина и како да ги намалите тие влијанија. Подобрувањето на еколошките перформанси на организација има многубројни придобивки, вклучително и создавање на поздраво, побезбедно работно место, подобрување на вашата крајна линија и подобрување на вашиот корпоративен имиџ во заедницата.

Секоја внатрешна или надворешна комуникација треба да биде компактна и лесно разбирлива од целната група за која е наменета, а политиката за животна средина не се разликува. Идеално треба да биде како изјава за мисијата на компанијата бидејќи е поставена на еден лист хартија А4 и ги содржи клучните обврски што ги презема политиката. Сите цели треба да бидат ПАМЕТНИ: специфични, мерливи, остварливи, реални и временски, достапни и за пошироката јавност. Мора да биде потпишан од висок извршен директор за да се докаже дека е политика на компанијата и да се прегледува во редовни интервали.

Сл. 17. Работен состанок на тимот за заштита на животната средина

Политиката за заштита на животната средина треба:

- Да биде достапна во пишувана форма;
- Да биде одобрена и потпишана од страна на главниот менаџер;
- Да ги дефинира целите во областа на заштита на животната средина;
- Да биде современа, во тек со моменталните состојби и трендови;
- Да ги вклучува сите вработени;
- Да биде достапна за широката јавност;

Политиката за заштита на животната средина може да биде наменета за интерна и/или за надворешна (екстерна) употреба.

Политиката за заштита на животната средина **за интерна употреба** треба да покажува, т.е. да содржи соодветни елементи и за менаџментот, и за вработените и за лицата-раководители на секторите што се одговорни за заштита на животната средина.

Елементи за менаџментот:

- Менаџментот да биде верен и посветен на заштитата на животната средина во фирмата;
- Заштитата на животната средина да има стратешко значење (да не биде само поединечна активност).

Елементи за вработените:

- Вработените да се информирани за целите и принципите на заштита на животната средина;
- Да знаат дека менаџментот ја поддржува политиката на заштита на животната средина.

Сл. 18. Континуирано вложување во заштита на животната средина

Елементи за менаџерот за заштита на животната средина:

- Проектите за заштита на животната средина да стануваат се позначајни;
- Да се бараат извори на средства за реализација на проектите;
- Континуирано подобрување на условите на животната средина во фирмата и околината.

Сл. 19. Континуирано подобрување на условите за животната средина

Политиката за заштита на животната средина **за надворешна - екстерна** употреба треба да покажува т.е. содржи соодветни елементи за посредување на политиката за ЗЖС во односите со:

- клиентите,
- добавувачите,
- државните органи,
- доседите,
- дедиумите,
- невладините организации.

Сл. 20. Еколошки отпечаток

ДИСКУСИЈА

1. Елементи за политиката за заштита на животната средина.
2. Елементи на политика за заштита на животната средина за менаџментот.
3. Елементи на политика за заштита на животната средина за надворешна употреба.

3.1. ПРИМЕРИ НА ПОЛИТИКИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Подолу се дадени неколку примери за да дадат одредени идеи за вашата политика доколку треба да креирате своја. Главните компоненти треба да ги приспособите за да одговараат на вашите потреби и да се погрижите високиот менаџерски тим да ја потпише политиката. Исто така, препорачливо е таа да биде јавно прикажана, поставена на видливи места во фирмата.

Фабрика за челични производи

Сл. 21. Политика за животна средина на Дојран Стил

„Дојран Стил “ во целост ја спроведува политиката за животна средина што се заснова на политиката на холдингот компанијата „Виохалко“, чијашто членка е и „Дојран Стил“ .

Компаниите „Виохалко“ се посветени да работат со апсолутна одговорност и почит кон животната средина и општеството. Здравото управување со влијанието врз животната средина на производствените и складишните капацитети е една од најважните цели и има апсолутно суштинско значење за одржливоста на активностите на компаниите.

За да се постигнат целите на компаниите, од сите вработени се бара да ги разберат следните принципи и да се придржуваат кон нив:

- Да работат во целосна согласност со важечкото национално законодавство и законодавство за животна средина на ЕУ, како и со специфичните еколошки оперативни услови на секоја членка на холдинг-компанијата;
- Да работат одговорно, да имаат целосно знаење за влијанијата врз животната средина и да ги проценат сите оперативни ризици врз животната средина;
- Да се воспостават механизми за следење на еколошките аспекти;
- Да се постават цели на системите за управување со животната средина на компаниите, како и цели за постојано подобрување на нивните перформанси за жи-

вотната средина и минимизирање на нивното влијание врз животната средина и релевантните влијанија, вклучително и создавање отпад и потрошувачка на вода;

- Да соработуваат исклучиво со соодветно лиценцирани изведувачи за управување со генерираниот отпад, давајќи им приоритет на компатибилните методи според принципите на циркуларната економија;
- Да ги преземат сите неопходни превентивни мерки за да обезбедат заштита на животната средина за складирање на опасни материи;
- Да препознаваат дека водата е скапоцен национален ресурс, водните ресурси мора да се зачуваат и ефективно да се користат во текот на работењето на компанијата. Понатаму, од суштинско значење е сите испуштања вода во капацитетите за примање вода или централизираните мрежи за отпадни води, да ги исполнуваат законските ограничувања за испуштање и да не го загрозуваат водниот живот на кој било начин;
- Да вршат редовно проверки за самооценување на перформансите на животната средина според критериумите за проценка на „Виохалко“;
- Да се решат сите потенцијални инциденти врз животната средина, следејќи ја назначената постапка за одговор на инциденти во животната средина и соодветната истрага;
- Да работат во состојба на апсолутна транспарентност и да учествува во отворен дијалог за прашања поврзани со животната средина со сите засегнати страни.

Сл. 22. Унапредување на квалитетот

ПИ ВИТАМИНКА АД – ПРИЛЕП
 Адреса: „Лице Котески“ бр. 23
 7500 Прилеп, Р. Македонија
 Телефон: +389 48 407 407
 Факс: +389 48 407 452

Политика за квалитет и животна средина

П.И. „ВИТАМИНКА“ АД - Прилеп, водејќи сметка за контекстот на организацијата, како и стратешкиот правец на истата, се определува во целост да ја спроведува **ПОЛИТИКАТА ЗА КВАЛИТЕТ И ЖИВОТНА СРЕДИНА**, која е рамка за воспоставување и прегледување на дефинираните цели за квалитет и животна средина, а чии основни принципи се:

- ◆ Задоволување на барањата на купувачите и сите заинтересирани страни, како и зголемување на нивното задоволство со производство на квалитетни и безбедни производи, како и со заштитата и управувањето со животната средина;
- ◆ Континуиран развој на бизнисот со постојана одговорност за обврските кон општеството и континуирано превенирање и подобрување на животната средина;
- ◆ Идентификација и елиминирање на причините кои предизвикуваат губиток на профитот и купувачите, но и загадување на животната средина, нивно брзо и ефикасно анулирање;
- ◆ Создавање на коректни односи со добавувачите на производи и аутсорсинг услуги, како и континуирано следење на нивните перформанси, заради исполнување на барањата на „Витаминка“ и квалитетно добавување на репроматеријали, имајќи при тоа увид и во нивното влијание врз заштитата и управувањето со животната средина;
- ◆ Мотивирање на вработените и акционерите и исполнување на нивните потреби во согласност со утврдените норми, можности и овластувања;
- ◆ Перманентна едукација и стручно оспособување на вработените, водејќи при тоа сметка и за нивниот удел во заштитата и управување со животната средина;
- ◆ Постојано одржување на чувството на одговорност за квалитетот и исполнување на сите барања на HACCP системот кај сите вработени и на сите нивоа, со нивна континуирана едукација за квалитетот и барањата на HACCP системот;
- ◆ Постојана грижа за подобрување на условите за работа, опремата и знаењето на вработените, како и континуирано превземање мерки за заштитата и подобрувањето на животната средина;

За исполнување на овие принципи „Витаминка“ има воспоставено и доследно го применува и подобрува Системот за управување со квалитет и животна средина, ускладен со барањата на стандардите ISO 9001:2015 и ISO 14001:2015, Системот за анализа на ризикот во критичните контролни точки - HACCP Систем, ускладен со принципите и препораките на Joint WHO/FAO Codex Alimentarius Commission, како и системот за безбедност на храна во согласност со IFS стандардот, секако почитувајќи ги при тоа сите важечки законски прописи.

Прилеп, февруари 2018 год.

Генерален извршен директор
 Дипл.екв. Сашо Наумоски

E-Mail: contact@vitaminska.com.mk
www.vitaminska.com.mk

Компанија доделен позар: +389-48-407-430
commerce@vitaminska.com.mk

Компанија извоз: +389-48-407-407
export@vitaminska.com.mk

ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА

Политката на ДС Смитх АД Скопје е да се грижи за заштита на животна средина, а тоа го постигнуваме со нашиот систем за управување на животната средина каде ги идентификуваме и смалуваме ризиците и нивното влијание за предизвикување на инциденти во животната средина.

Ние со откупот и рециклирање на хартијата им помагаме на компаниите и заедницата за намалување на отпадот на депонии, а зголемување на процентот на рециклирање.

Наша цел за **заштита на животната средина** е контрола на загадувањето и интегрирано спречување што го постигнуваме со континуирано следење на современите текови како и со спроведување на законската регулатива поврзана со животната средина.

За да ги реализираме целите:

- Ќе ги дефинираме и идентификуваме сите опасности и утврдени ризици кои ќе бидат предмет на мониторинг и континуирано подобрување
- Ќе примениме најдобри практики и решенија за намалување на потрошувачката на природните ресурси и енергенси
- Ќе работиме на намалување на создавање на отпад посебно на опасниот отпад кој се складира на депонија
- Ќе ги следиме и применуваме сите законски обврски на локално ниво како и сите стандарди и прописи на ниво на групација како минимум стандарди кои мораме да ги применуваме во секое време.
- На сите вработени ќе им обезбедиме соодветно знаење и способности за да ги исполнат своите обврски и тие се свесни дека имаат одговорност за нашите перформанси во животната средина
- На нашите купувачи им нудиме комплетно проектирање и дизајнирање на амбалажата со што придонесуваме за минимизирање на отпадот
- Од нашите добавувачи очекуваме да имаат активна политика за заштита на животна средина и програм за намалување на отпадот што ќе биде предмет на оценување во нашите активности при набавка
- Политиката за заштита на животна средина ќе биде достапна за сите вработени и заинтересирани страни

Октомври , 2016 год

„ДС Смитх,,- АД Скопје
Генерален директор
Олгица Кржева

„МОБТЕЛ“ - Белград

Компанијата МОБТЕЛ го препознава степенот на влијание кој природата на нејзината работа го има на животната средина и низ оваа политика ја изразува својата грижа и посветеност за нејзина заштита.

Намерата за унапредување на квалитетот на животната средина МОБТЕЛ ја остварува преку системот за управување на заштита на животна средина ЕКО63 во согласност со стандардот ИСО 14001 и поврзан со системот на менаџмент на квалитет по ИСО 9001.

МОБТЕЛ ќе настојува да:

- Континуирано работи на зачувување на животната средина во согласност со стандардот ИСО 14000 на начин кој гарантира унапредување на системот ЕКО63;
- Работи со доследна примена на законите и прописите од областа на заштита на животна средина;
- Дефинира и спроведува интерни правила за заштита на животната средина за кои не постои законска регулатива, но кои се во согласност со сегашните и идните барања на корисниците на услугите и општеството во целина;
- Дефинира општи и посебни цели, како и програми на управување со заштитата на животната средина, ја следи нивната реализација, периодично ги преиспитува и по потреба ги ревидира со цел за постојано подобрување на влијанието на компанијата на животната средина;
- Работи на унапредување на организацијата на работењето и оптимизација на деловните процеси чија цел е намалување на негативните и зголемување на позитивните влијанија на компанијата на животната средина;
- Ги информира и едуцира вработените за влијанието на животната средина со цел зголемување на свеста за неопходноста од заштита на животната средина и постигнување на стручност потребна за остварување на целите на системот ЕКО63;
- Одржува ефикасна комуникација со сите релевантни организации со цел размена на информации значајни за заштита на животната средина;
- Обезбеди јавност и достапност на оваа политика на корисниците на услугите на компанијата, пошироката јавност, вработените, деловните партнери и останати заинтересирани странки.

За доследно спроведување на оваа политика, одржување и унапредување на системот на управување со заштитата на животната средина одговорен е менаџментот на компанијата.

11.02.2004 год.

Горан Божиќ

„НПР-Петрохемија“ - Панчево

Политиката на „НПР-Петрохемија“ е да произведува петрохемиски производи кои ги задоволуваат барањата на потрошувачите, како и важечките закони и прописи во секој поглед, водејќи сметка нашите купувачи да гледаат во нас сигурна компанија

Поради тоа ќе:

- ❖ произведуваме во согласност со филозофијата на нашата компанија – највисок квалитет, поузданост и сигурност, со истовремено ограничување на влијанието на животната средина. Тоа ќе ни го овозможи системскиот модел на управување со квалитетот во согласност со стандардот JUS ISO 9001:2001; стандардот JUS ISO/IEC 17025:2001 и системот за управување на заштита на животната средина во согласност со стандардот JUS ISO 14001:1997;
- ❖ вршиме испорака на нашите производи ширум светот со добар квалитет, во право време и количина, бидејќи мислењето на нашите купувачи е најважната мерка за подобрување на квалитетот;
- ❖ тежиме кон постојано намалување на потрошувачката на енергија во сите наши производни процеси, намалување на отпадот, како и отстранување на отпадот кој неможе да се преработи во согласност со одговорностите кон животната средина, како и намалување на емисијата во воздух, вода и земја почитувајќи ги законските прописи;
- ❖ тежиме кон континуирано подобрување на квалитетот на нашите производи и процеси како и на придонесот во заштита на животната средина
- ❖ го одржуваме и подобруваме знаењето и свеста кај сите вработени за квалитетот и заштитата на животната средина, низ соодветни обуки и ќе ја зголемуваме нивната мотивација за работа со подобрување на условите на работење и животниот стандард;
- ❖ воспоставиме ефикасна комуникација со сите заинтересирани странки и организации со цел размена на информации, совети и насоки врзани за квалитет и заштита на животната средина;
- ❖ создадеме добри партнерски односи со нашите купувачи и добавувачи, за да го усовршиме квалитетот на ефикасен и економичен начин;

Врвното раководство на “НПР Петрохемија” на чело со генералниот директор има конечна одговорност за континуирано подобрување на квалитетот, ограничување на влијанието на животна средина, како и за примена на оваа политика.

Раководителите на организациските одделенија се одговорни да обезбедат доследно спроведување на оваа политика, како и тоа да секој вработен биде вклучен во нејзината реализација.

Панчево, 13.јануари 2005 год.

Др. Синиша Боровиќ
в.д. генерален директор

Политика на управување со животната средина

Стратешкиот план на ГОРЕЊЕ за среднорочниот период од 2004-2006 година се темели на актуелното потврдување на визијата: **да биде деловен и прилагодлив систем на сите подрачја на своето работење**. Истото важи и на полето на заштита на животната средина. Во производството и развојот на нашите производи ги **почитуваме најстрогите меѓународни стандарди за животна средина**, а заштитата на животната средина е важен дел на нашиот партнерски однос со потесното и поширокото општествено опкружување.

Поради својата важност Политиката за управување со животната средина е составен дел на политиката на работење во ГОРЕЊЕ, д.д. и организациската култура на нашето претпријатие.

Заштитата на животната средина е едно од основните права, должности и одговорности на сите вработени и разбрана е како составен дел на системот на управување со претпријатието.

Се обврзуваме дека во иднина ќе:

- ја вклучиме заштитата на животната средина во развојната стратегија, во годишните и оперативни планови со предвидени мерки, сретства, носители, реализатори и рокови со цел за континуирано намалување на негативното влијание на животната средина,
- ги следиме и мериме влијанијата на животната средина и во случај на отстапување соодветно ќе реагираме,
- ја унапредуваме состојбата за заштита на животна средина во нашето претпријатие со почитување на законските прописи од областа на заштита на животната средина,
- планираме и воведеме нови технологии и производи во согласност со начелата за заштита на животната средина,
- употребуваме материјали и компоненти кои ги исполнуваат најстрогите барања од домашните и странски стандарди за животна средина,
- планираме нови производи во согласност со барањата за еколошко дизајнирање кои го опфаќаат целиот животен циклус на производот, од развој, производство, употреба и одложување по завршување на животниот век,
- се грижиме за намалување на количината на настанатиот отпад и ќе се залагаме за рационално користење на потрошувачката на енергијата,
- ја зголемуваме свеста кај вработените преку едукација и обука,
- соработуваме со целокупната заинтересирана јавност и со тоа ќе допринесеме за успех на заедничките залагања за заштита на животната средина,
- ја известуваме јавноста за нашите достигнуања на полето на заштита на животната средина.

Претседател на Управата
Фрањо Бобинац

Ортопедски центар „СЛАВЕЈ“ АД Скопје

Политика за управување со животната средина

Стратешка определба на Центарот за ортотика и протетика „Славеј“ АД Скопје е да обезбеди и да спроведе брзо, квалитетно и навремено производство на ортодески помагала и услуги на лекување и рехабилитација, имајќи ги предвид сите евентуални негативни влијанија врз животната средина.

Посветеноста кон предвидување, следење, ублажување и отстранување на негативните влијанија на секојдневните активности на Центарот за ортотика и протетика „Славеј“ АД Скопје врз животната средина и обезбедување на висок степен на одговорност кон општеството, претставува главна цел на политиката за управување со животната средина.

- Јасна и транспарентна е определбата на највисокото раководство на Центар за ортотика и протетика „Славеј“ АД Скопје за спроведување на главната цел на политиката за управување со животната средина преку:
- Идентификација на можности за воведување на принципите на почисто производство што ќе овозможат намалување на количеството на создаден отпад и рационално користење сировини, материјали, енергија и вода низ целиот производен процес во Заводотот.
- Континуирана усогласеност со барањата на националната законска регулатива од областа на животната средина и следење на меѓународните стандарди од оваа област.
- Информирање и обучување на вработените за различните негативни влијанија што активностите од организацијата ги имаат врз животната средина и давање насоки за користење на заштитните средства за секојдневно извршување на работните задачи.
- Одржување на ефикасна комуникација со сите релевантни заинтересирани страни заради континуирано следење на новините во заштитата на животната средина.
- Обезбедување транспарентност и достапност на политиката за управување со животната средина за корисниците на услугите на Заводот, вработените, деловните партнери и пошироката јавност.
- Поставување на специфични цели на годишно ниво преку:
 - Следење на потрошувачката на сировини и хемикалии.
 - Подобен систем на управување со отпадот, особено со опасниот отпад
 - Поефикасно користење на топлотната енергија.
 - Следење и намалување на емисиите од ковачницата.
- Највисокото раководство на Центарот за ортотика и протетика „Славеј“ АД Скопје е целосно одговорно за спроведување и унапредување на политиката за управување со животната средина, доследно спроведување на целите на политиката како и вклучување на секој вработен од организацијата во нејзината целокупна реализација.

ENVIRONMENTAL POLICY

We, in ACIC-TANDHEEF, fully understand the constantly increasing environmental expectations of our customers, workforce and community and therefore shall, in all aspects of our business activities, implement environmentally acceptable practices and procedures geared towards the preservation and protection of our environment in which we operate on.

Accordingly, we will achieve this goal by:

- Ensuring compliance with applicable legislative regulatory requirements relating to environmental standards
- Implementing programs and procedures to ensure compliance with those requirements
- Taking steps to protect the environment from adverse effects of our operations
- Provide information and educate all our workers to enable them to take part in the responsibility of environmental protection in the course of their work
- Continuously seek opportunities on improving and enhancing our environmental awareness thru monitoring and review of our policies and procedures

ACIC-TANDHEEF recognize that our activities will have an impact on the environment and is therefore committed to making Environmental Protection an integral part of the way we conduct our business and our goal is to continuously improve our environmental performance.

GAURI SHANKAR PAREEK

Managing Director

ACIC Tandheef

January 2018

4. ПОЛИТИКИ ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ, ПРИМЕРИ

Енергетската политика е официјален документ со кој највисокото раководство ја демонстрира нејзината посветеност и поддршка на системот за управување со енергијата за постигнување на континуирано подобрување на енергетските перформанси.

Целта на енергетската политика е да се документира посветеноста на организацијата и севкупниот пристап кон управувањето со енергијата на високо ниво. Таа претставува основа за сите други делови на Системот за управување со животната средина (Environmental Management System –EnMS). Нивото на сложеност на системот за управување со енергијата ќе се разликува во зависност од обемот и сложеноста на активностите што ги користат организациите.

Сл. 23. Обновливи извори на енергија

Енергетската политика треба да им се соопшти на сите вработени и изведувачи за да им покажат дека високиот менаџмент е посветен на својот систем за управување со енергијата. Потребно е да се внимава затоа што енергетската политика не е само симбол на обврската за управување без вистинска заложба да биде поддржана .

Политиката треба да биде потпишана од највисокото раководство за да ја демонстрира својата посветеност кон EnMS. Примерокот за енергетска политика што може да се користи како основа е даден во упатството на раководството.

Многу организации можат да одлучат да ја интегрираат енергетската политика во нивната средна политика. Ова може да биде добра идеја затоа што има значителни преклопувања. Политиката мора да биде вклучена и сите елементи опишани во овој дел треба да бидат ефикасни.

Сл. 24. Енергетски ефикасни објекти

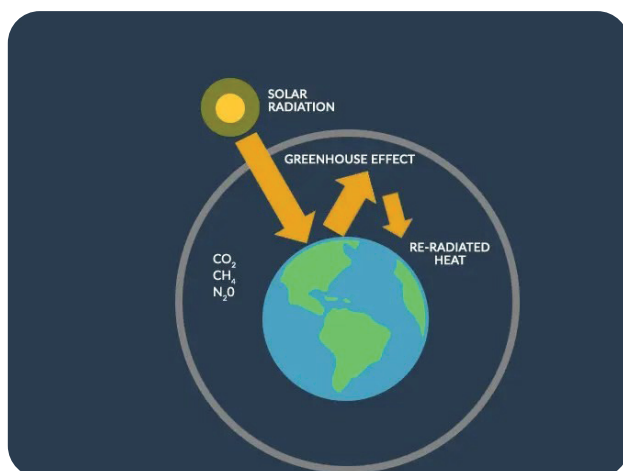
Енергетска политика на Европската унија

Можните принципи на енергетската политика за Европа беа елаборирани во нацртот на Комисијата за европска стратегија за одржлива, конкурентна и безбедна енергија од осми март 2006 година. Како резултат на одлуката за развој на заедничка енергетска политика, првите предлози, „Енергија за светот во промена“ беа издадени од Европската комисија, по процесот на консултации, на десети јануари 2007 година.

Сл. 25. Европскиот совет во Брисел

Се смета дека тие ќе доведат до „постиндустриска револуција“ или економија со ниски емисии на јаглерод во Европската унија, како и конкурентен енергетски пазар, подобра безбедност на снабдувањето и подобри изгледи за вработувања. Иако предлозите беа усвоени од Европската комисија, потребно е одобрување и од Европскиот парламент, но за нив беше дебатирано во Европскиот совет од осми до девети март 2007 година кога и беа усвоени.

Сл. 26. Ефект на стакленичка градина

Клучните предлози вклучуваат:

- Намалување на емисијата на стакленички гасови од примарните извори на енергија до најмалку 20 % до 2020 година (споредено со 1990 година). Стремеж кон меѓународен договор за приклучување на Протоколот од Кјото насочен кон намалување на емисиите на стакленички гасови во развиените држави до 30 %.
- Намалување до 50 % на емисиите на стакленички гасови од примарните извори на енергија, до 2050 година (споредено со 1990 година).
- Минимална употреба на биогорива од 10 % до 2020 година.
- Одделување на активностите за снабдување и производство на енергетските компании од нивните дистрибутивни мрежи заради дополнително зголемување на пазарната конкурентност.
- Подобрување на односите со соседните држави на ЕУ, во однос на енергијата, вклучувајќи ја Русија.

- Развој на европски технолошки план за енергија за развој на технологии во областите што вклучуваат обновлива енергија, штедење на енергија, згради со мала потрошувачка на енергија, фузија и фисија од четврта генерација, одржлив јаглен, и зафаќање и складирање на јаглерод.
- Развој на партнерството помеѓу Африка и Европа, за да се овозможи помош на Африка да направи скок до технологиите со ниска емисија на јаглерод и развој на континентот како одржлив енергетски снабдувач.

Сл. 27. Глобални климатски промени

Многу од предлозите се направени за ограничување на глобалните климатски промени на $2\text{ }^{\circ}\text{C}$ над преиндустриските нивоа, од кои $0,8\text{ }^{\circ}\text{C}$ се веќе случени, а се очекуваат дополнителни $0,5\text{--}0,7\text{ }^{\circ}\text{C}$. Како горна граница за избегнување на „опасното глобално затоплување“ се смета $2\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Напредок во одобрувањето: На 14 февруари 2007 година, Европскиот парламент усвои необврзувачка резолуција во која се бараше да се промени клучниот предлог за намалување на емисиите на јаглерод за 20 % во 25 %. На состанок на Европскиот совет беа дебатирани и одобрени предлозите, вклучувајќи ги првично предложениите намалувања на емисиите на јаглерод за 20 %.

ДИСКУСИЈА

1. Кои се целите на политиката за енергетска ефикасност.
2. Енергетска политика на ЕУ.
3. Елементи на енергетската политика.

4.1. ПРИМЕРИ ЗА ЕНЕРГЕТСКА ПОЛИТИКА

Сл. 28. Енергетска политика на Дојран Стил

„Дојран Стил “ – Енергетска политика

„Дојран Стил“ во целост ја спроведува политиката за енергија и климатските промени која се заснова на политиката на холдингот компанијата „ Виохалко“ чијашто членка е и „Дојран Стил“.

Оваа политика го потврдува нашиот пристап да се биде дел од глобалниот напор за справување со климатските промени. Како значајни потрошувачи и на обновлива и на обновлива енергија, ние сме посветени на купување и користење на енергија на најисплатлив, ефикасен и еколошки одговорен можен начин.

За да го постигнеме ова, ние ќе:

- се усогласуваме во целост со сите законодавства поврзани со енергијата и соединенијата на јаглеродот и другите регулаторни барања и барања за известување;
- имаме континуирано подобрување на енергетската ефикасност со имплементација на ефективни програми за управување со енергија што ги поддржуваат сите операции додека обезбедуваат безбедна и удобна работна средина;
- правиме евалуација на сите инфраструктурни инвестиции (нова опрема, обнова на постојната опрема) и нови производствени процеси врз основа на придонес за енергија и редуцирање на јаглеродни емисии;
- развиваме стратегија за ефикасно идентификување и намалување на јаглеродното влијание ; директно и индиректно на компанијата и нејзините производи;
- се вклучуваме во реномирани иницијативи за воспоставување програма за намалување на јаглеродното влијание низ синџирот на вредност и вклучување на сите засегнати страни;
- обезбедуваме надзор од страна на Менаџментот за прашања поврзани со енергетската ефикасност и емисиите на стакленички гасови;
- правиме обука на вработените во практиките за управување со енергија според нивната улога и област на влијание;
- имаме активно вклучување на трговските и јавните тела за развој и имплементација на најдобри практики;

Правиме редовно прегледување и известување за нашите перформанси и преглед на политиката во однос на нејзината релевантност за потребите на бизнисот и засегнатите страни.

ЕНЕРГЕТСКА ПОЛИТИКА

Технолошко-металуршкиот факултет од Скопје е високо образовна академска институција, дел од најстариот државен универзитет „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје. Вработените при Технолошко-металуршки факултет се целосно посветени на воспоставување и воведување на програмата за управување со енергетска ефикасност. Ефикасната употреба на енергијата е дел од активностите што се изведуваат на факултетот, со цел да се исполнат социјалните и еколошките одговорности.

Оваа политика ги поставува основите на одржливото управување со енергијата на факултетот. Сите вработени при факултетот, секојдневно ќе ги спроведуваат активностите со цел да се исполнат барањата и зададените енергетски цели.

Раководството на Технолошко-металуршкиот факултет е посветено на:

1. Воспоставување и воведување на програмата за управување со енергетска ефикасност, со цел да се намали потрошувачката на енергија во објектите;
2. Усогласување со сите законски и други барања што се однесуваат на употребата на енергија;
3. Обезбедување на точни извори и информации потребни за постигнување на енергетските цели и задачи;
4. Поддршка при набавка на енергетско-ефикасни производи и услуги, како и подобрување на енергетските перформанси на факултетот;
5. Одговорност при работењето, со воведување безболни енергетско-ефикасни мерки, а со цел намалување на емисиите со CO₂;
6. Поттикнување на вработените да се приспособат на зголемената општествена и еколошка свест за ефективно користење на енергијата при нивните секојдневни активности;
7. Континуирано подобрување на вештините и знаењата на сите вработени преку соодветни обуки што се однесуваат на намалена потрошувачка на енергија како и подобро разбирање на енергетската политика на факултетот;
8. Документирање на енергетската политика и нејзина примена на сите нивоа во институцијата, нејзино континуирано ревидирање, а по потреба и дополнување.

Скопје, 02.11.2015

Декан

5. ПОЛИТИКИ ЗА ПОЧИСТО ПРОИЗВОДСТВО

Како еден од концептите за почиста животна средина и одржлив развој, почистото производство најчесто се базира на стартно вложување на материјални средства, кои, доколку се работи според правилата соодветно пропишани за соодветната технологија или за соодветниот процес што се усвоени, ќе ги намалат сите емисии на отпад кон земјата, кон воздухот, кон водата. Вложените средства ќе се вратат по првата година, или, пак по стартните две-три години, во зависност од инвестицијата и имплементираните технологии. Овие параметри се пресметуваат со помош на „cost – benefit“ анализите. Со присвојувањето на концептот на почисто производство, индустрискиот пораст добива нова димензија, тој станува покомпетитивен, и во исто време се прават подобрувања врз животната средина. Овој концепт не важи само за индустриските постројки и инсталации, туку и за сите други компании, без разлика што и колку произведуваат тие.

Сл. 29. Концептот на почисто производство

Почистото производство претставува суштинска компонента на одржливиот развој и тоа претставува стратегија чија основна цел е да се постигне максимална ефикасност во:

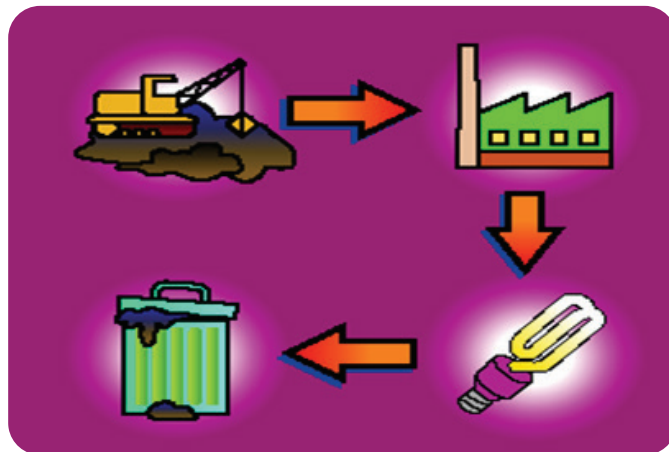
- производниот процес, преку подобро искористување на влезните сировини и потребната енергија од економски аспект, минимизирање на отпадните материји и емисии од еколошки аспект и исклучување од употреба на опасни влезни сировини од аспект на заштита на здравјето на човекот;
- производите, преку редуција на нивното негативно влијание врз здравјето на човекот и животната средина во текот на целиот животен циклус на производите, од нивното воведување во производниот процес како влезна сировина преку создавање на крајниот производ, негова употреба, до отфрлањето по употребата;
- техничката опрема, преку вклучување на грижата за заштита на животната средина при планирањето и нејзиното дизајнирање.

Сл. 30. Стратегии за почисто производство

Овој концепт се стреми кон воведување на циклични технологии во кои сите влезни сировини по процесирањето (искористувањето) ќе можат да бидат повторно искористени во производниот процес, што претставува обид да се имитираат кружните процеси во природата.

Редукцијата на отпадните материји и емисии при нивното создавање претставува енормна заштеда во ефикасноста на правилното користење на ресурсите. Овој концепт опфаќа анализа на слабите точки (weak points) и предлага мерки за нивно подобрување. На овој начин компанијата заштедува (и материјали и енергија) со што остварува дополнителен профит што се занемарувал досега и воедно се стекнува со позитивен имиџ пред потрошувачите како компанија што се грижи за животната средина, и нормално, за луѓето (луѓето = потрошувачите). Исто така, под воведување на концептот на почисто производство се подразбира и имплементација на соодветните стандарди за заштита на животната средина како ИСО 9 000 (менаџмент на квалитет), ИСО 14 000 сериите (еколошки менаџмент), и EMAS (EMAS – Environmental Management & Audit Scheme). Треба да се напомене дека за имплементација на овие стандарди е потребна волја, но и материјални средства. Висината на потребните средства варира во зависност на големината на претпријатието и бројот на вработени (мали, средни и големи), како и од видот на нови технологии што треба да се имплементираат. Овие стандарди се базираат на самостојно (доброволно) имплементирање од страна на компаниите. Како што можеме да забележиме од погоре изнесеното, почистото производство е концепт што е составен од многу делови, кои и сами по себе претставуваат посебни концепти употребувани во заштитата и унапредувањето на животната средина и здравјето на луѓето.

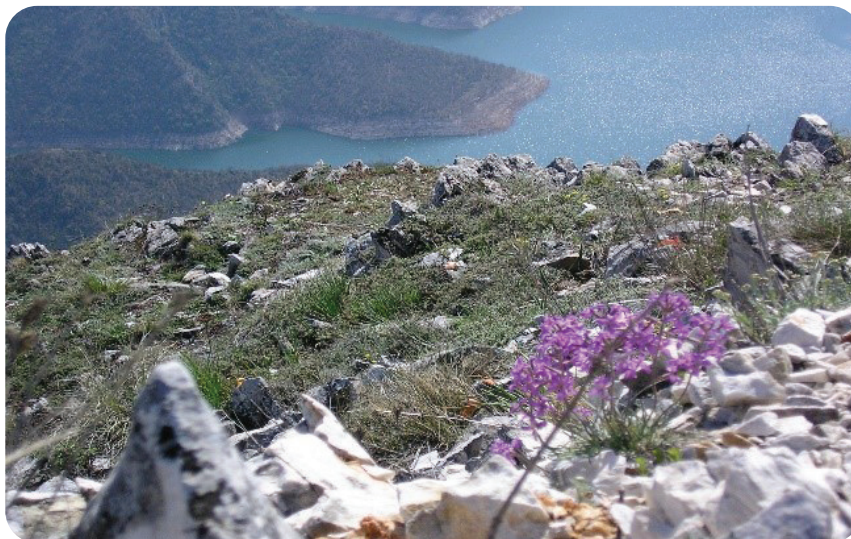
Сл. 31. Концептот на почисто производство

Политиката за почисто производство претставува документ што се носи на ниво на соодветниот ентитет/организација што го имплементира концептот на почисто производство во своето работење и функционирање. Исто како и политиката за заштита на животната средина, и оваа политика мора:

- Да биде потпишана од највисокиот раководен орган;
- Објавена на сите јавни места за огласување во компанијата/ентитетот;
- Со донесувањето и потпишувањето на оваа политика, највисокото раководство ја потврдува својата посветеност на воведувањето и реализирањето на концептот на почисто производство во организацијата.

Некои од основните специфични цели и задачи на политиката за почисто производство се следните:

1. Посветеност кон унапредување на производството во согласност со потребите за обезбедување на чиста животна средина;
2. Оптимизација на користењето на природните ресурси и сировините;
3. Зголемување на енергетската ефикасност и употребата на почисти форми на енергија;
4. Превенција и минимизирање на производството на загадувачки компоненти;
5. Превенција, олеснување, корекција и намалување на негативните влијанија врз животната средина на населението и екосистемите;
6. Усвојување на почисти технологии и практики на постојано подобрување во животната средина и управувањето;
7. Минимизирање и повторна употреба на отпадните материјали;
8. Градење капацитети за почисто производство;
9. Соработка на национално и на меѓународно ниво;
10. Активности за креирање ПП култура;
11. Следење, евалуација и следење на спроведувањето на политиките.

Сл. 32. Заштита на природните ресурси

Од макроекономска и општествена перспектива, придобивките од политиките за почисто производство вклучуваат:

- Помалку загадување и заштита на природните ресурси;
- Подобрувања во јавното здравје;
- Помалку контрадикторно спроведување на прописите;
- Зголемување на економската конкурентност на индустријата;
- Усогласеност со националните и со меѓународните еколошки протоколи.

ДИСКУСИЈА

1. Кои се елементите на политиката за почисто производство.
2. Кои се целите на политиката за почисто производство.

6. ПОЛИТИКА ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ

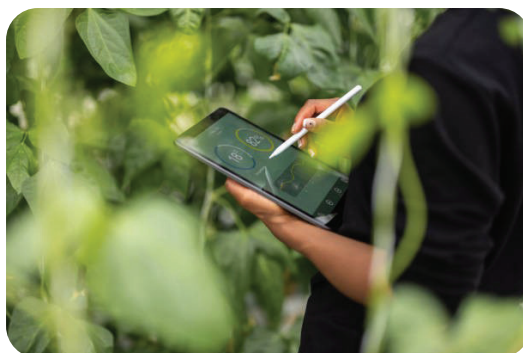
Сл. 33. Политики за одржлив развој

Одржливиот развој е развој што ги задоволува потребите на сегашните генерации без да ја загрози можноста идните генерации да ги задоволуваат своите потреби. Одржливиот развој е општествено одговорно и правичен, прифатлив за животната средина и се потпира врз основните постулати на граѓанското општество.

Одржливиот развој претпоставува вградување на критериумите за заштита на природниот, социјалниот и културниот капитал во секоја политика. Тоа подразбира урамнотежување на економските, социјалните цели и целите на животната средина и нивно интегрирање секогаш кога е возможно тоа, преку креирање на заемно поддржувачки политики и практики и со изнаоѓање компромиси кога не е возможна интеграција на целите.

Во крајна линија, тоа значи систематичност при размислувањето и стратешки пристап при планирањето. Тоа значи и однесување во кое се вградени фундаменталните критериуми на одржливиот развој, со што ќе се обезбедат одржливи резултати во сите човекови активности.

Усогласувањето на економијата со човековите потреби и ограничувањата кои ги поставува животната средина. (Одржливиот развој е чувствителен во однос на човековите потреби во зависност од социјалниот статус, образованието, културата, полот. Во таа смисла, економскиот и социјалниот развој и заштитата на животната средина се меѓузависни и претставуваат компоненти на одржливиот развој. Демократијата, почитувањето на човековите права и фундаменталните слободи што го опфаќаат правото на развој, транспарентното и одговорно управување со сите сектори на општеството, како и ефективното учество на граѓаните во јавниот живот, се исто така битен дел на неопходните основи на реализација на социјалниот развој насочен кон човекот).

Сл. 34. Одржлив развој за подобар квалитет

Преземање на одговорноста за квалитетот на сопствениот развој.

Долгорочна визија и модел за праведен и напреден свет („Затоа што, одржливиот развој не е прашање на избор. Тој е императив. Мораме да направиме се што е во нашите можности, дури и ако тоа би значело и одредени жртви во периодот на промени и транзиција. Мораме да им оставиме на децата свет во кој вреди да се живее, свет со чиста и здрава животна средина и правично општество. Ова е наша должност што мораме да ја оствариме“ - Романо Проди).

Главни елементи што треба да се содржат во една политика за одржлив развој се следните:

- Посветеност на принципите на одржлив развој;
- Одговорност кон долгорочен одржлив развој;
- Одговорност при работењето, со воведување на енергетско-ефикасни мерки, а со цел намалување на CO₂ емисиите;
- Користење на обновливи суровини;
- Работење согласно стандардите за заштита и унапредување на животната средина;
- Транспарентност во работењето;
- Примена на интегриран систем на управување;
- Намалување на отпадот и примена на концептот на реупотреба и рециклирање.

ДИСКУСИЈА

1. Елементи на политиката за одржлив развој
2. Целите на политиката за одржлив развој

6.1. ПРИМЕРИ НА ПОЛИТИКИ ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ

Политика за одржлив развој на

ИНТРАМА-компанија за машини за прехранбена индустрија

Сл. 35. ИНТРАМА

Посветеност

ИНТРАМА постојано се стреми да го следи и да го поттикне воведувањето на добри практики за одржливост, да го намали еколошкото влијание од своето работење и да им помогне на своите клиенти да го сторат истото.

Нашата посветеност, вградена во корпоративната култура на компанијата и врз основа на принципите на одржлив развој, е вклучена во донесување на сите економски, еколошки и социјални одлуки.

Одговорност

Во својство на компанија што нуди комплексни решенија за прехранбената индустрија и најголемиот производител на повеќеслојни бариерни пакувања во Бугарија, ИНТРАМА се однесува одговорно кон долгорочниот одржлив развој.

Од снабдувањето со сировини низ целиот процес на производство, ИНТРАМА внимателно го следи одржливиот развој и заштитата на животната средина. Ние работиме со сертифицирани доставувачи што ја следат нашата политика и принципи.

Во производството на етикети ИНТРАМА користи хартија што е произведена од шуми во согласност со системот за шумска сертификација FSC, кој гарантира рамнотежата помеѓу еколошките, социјалните и економските аспекти.

Во производството на повеќеслојни бариери и вакуум кеси, ја користиме најнапредната технологија на базичен материјал, која ни овозможува да произведеме висококвалитетно, флексибилно пакување со помало влијание на околината.

Новоизградената фабрика ИНТРАМА за производство и печатење на флексибилни пакувања е меѓу најсовремените на Балканот, инкорпорирајќи ја најсовремената технолошка опрема и современи, еколошки системи за да се зголеми ефикасноста и да се минимизираат користените ресурси.

Одговорноста на ИНТРАМА исто така е општествено ориентирана. Во прилог на создавањето на работни места, напорите на ИНТРАМА кон општеството вклучуваат учество во добротворни иницијативи, поддршка на културни активности, спонзорство на детски спортски клубови итн.

Сето тоа се сведува на нашето верување дека како одговорна компанија треба да прави добро за клиентите, државата, општеството и природата.

За да им се помогне на нашите клиенти да ги намалат еколошкиот отпечаток од процесот на пакување, во ИНТРАМА развиеме програма за одржливост „REDUCE FOR A BETTER PLANET USE“ („Намали за подобра употреба на планетата“).

Програмата е резултат на внимателно проучување на трендовите на пазарот, потребите на клиентите и влијанието на политичките, економските, социокултурните, технолошките, правните и еколошките фактори на животната средина.

Како дел од глобалната иницијатива „Штеди храна“ (SAVE FOOD), насочена кон спречување на исфрлањето храна, долгорочната цел содржана во програмата за одржливост на ИНТРАМА е зголемување на рокот на траење на пакувањето на производот со минимално еколошко влијание.

На краток рок програмата „Reduce for a better planet use“ е поддршка на клиентите на ИНТРАМА да изградат одржливо и конкурентно портфолио на производи во контекст на целите зацртани во Стратегијата на ЕУ за кружна економија и управување со отпад.

Процесот на развивање на потребните алатки поминува низ неколку фази. Резултатот е најтенката 11-слојна ламинирана фолија со висока бариера со антифог, во светот на треј и флоупак пакувањата.

Ултратенката 35µm фолија на ИНТРАМА е соодветна за различни технологии за пакување и за сите прехранбени производи што бараат пакување со бариера.

Резултатот од успешното реализирање на програмата е измерен од економска, еколошка и социјална гледна точка. Со спроведувањето на алатките развиени за целите на програмата, клиентите на ИНТРАМА постигнуваат рентабилен процес на пакување со намалено влијание на околината, а од друга страна гарантираат еднаков рок на траење за нивните производи.

Програмата е детален водич, но исто така и движечка сила за дискусија за промовирање на одржлив развој во иднина.

Во ИНТРАМА се согласуваме, велејќи: „Ние не ја наследуваме Земјата од нашите предци, туку ја позајмуваме од нашите наследници».

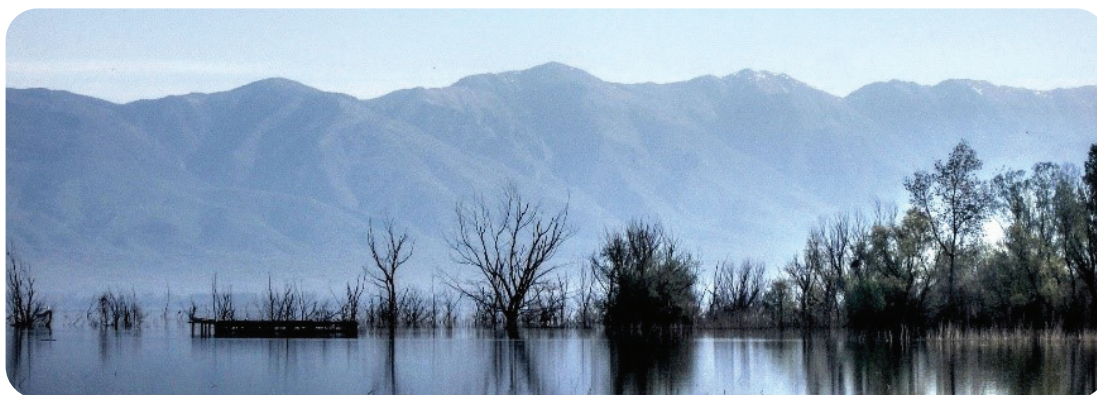

Сл. 36. Посветеност на раководството кон одржлив развој

„Дојран Стил“ – Фабрика за челични производи

Корпоративна општествена одговорност и политика за одржлив развој на Дојран Стил

„Дојран Стил“ е посветена на принципите на корпоративна одговорност, со цел позитивен придонес кон општествениот и економскиот развој. Преку воспоставениот Интегриран систем за управување, компанијата се фокусира на намалување на влијанието врз животната средина и усвојување методи и техники што не ѝ наштетуваат на животната средина, обезбедува најквалитетни челични производи за различни употреби, континуирано инвестира во зголемување на капацитетот, проширување на палетата на производи и дополнително зајакнување на својот квалитет и услуги, секогаш нагласувајќи ги здравјето и безбедноста на работното место.

Сл. 37. Заштита на Дојранското Езеро

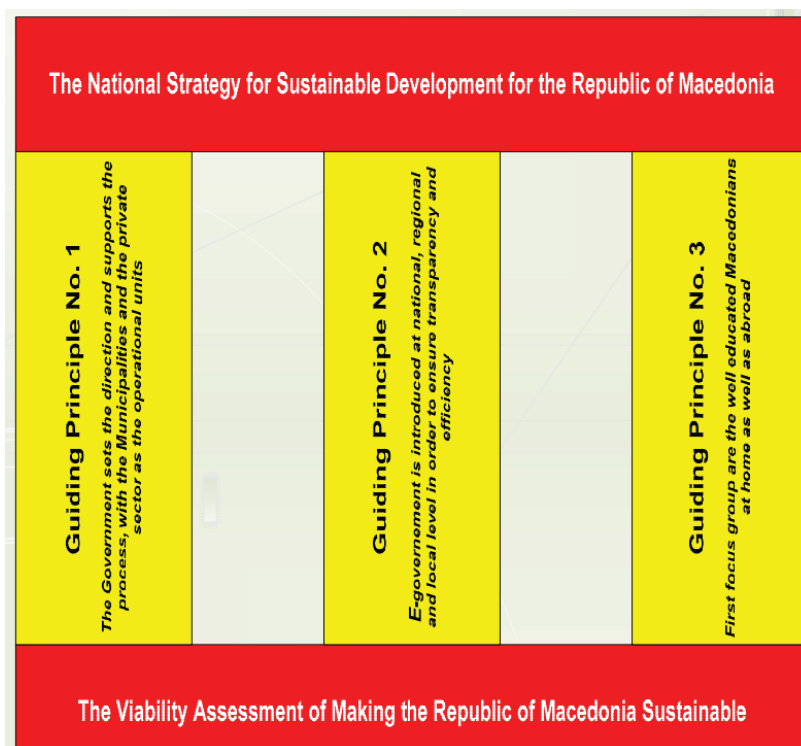
- „Дојран стил“ има цел да имплементира висок квалитет во своите производи, да ги извршува работните активности безбедно и одговорно, да ги почитува своите клиенти, вработените, општеството и животната средина и да постигне подобрување на енергетските карактеристики преку:
- Примена на интегриран систем за управување со квалитет, заштита на животната средина, здравје и безбедност при работата и управување со енергијата во согласност со барањата на ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, OHSAS 18001:2007 и ISO 50001:2011.
- Обврска за континуирано подобрување на интегрираниот систем за управување со квалитет, заштита на животната средина, здравје и безбедност при работата и управување со енергијата, со цел да се постигнат добри деловни резултати, заштита на животната средина, подобрување на здравјето и безбедноста при работа и да се подобри ефикасноста на потрошувачката на енергија, да се намалат трошоците, да се оптимизираат капиталните инвестиции за енергетска ефикасност, да се намалат емисиите на стакленички гасови и да се зачуваат природните ресурси.
- Изработка на реални, мерливи и остварливи цели за квалитет, заштита на животната средина, здравје и безбедност при работа и енергетски цели.
- Минимизирање на отпадот со повторна употреба и рециклирање и оптимална употреба на енергијата за процесите, производите и услугите.
- Нула повреди, професионални заболувања и инциденти на работа – преку одржување мерки за безбедност, здравје на сите наши вработени и сите други поврзани со нашите активности.

- Обезбедување производи со висок квалитет, задоволување на барањата, потребите и очекувањата на нашите клиенти со сериозен пристап кон нивните коментари, поплаки и сугестии.
- Обезбедување на континуирано подобрување на нашите енергетски перформанси, поддршка за набавка на енергетски ефикасните производи и услуги, подобрување на енергетските перформанси во дизајнот и модификација на нашите капацитети, опрема, систем и процеси.
- Давање на целосни информации на секој вработен за неговата/ нејзината одговорност и обезбедување на нивно активно учество во производството на квалитетни производи, заштитата на животната средина, здравјето и безбедноста при работа и енергетската ефикасност, како и континуирана обука и зголемување на компетентноста на сите вработени.
- Хармонизација на работните процеси и понудата на производи со законодавството на локално и на државно ниво и регулативите на ЕУ.
- Ширење на партнерски односи со надворешни доставувачи на процеси, производи и услуги и преку нив ширење на идејата за заштита на животната средина, здравјето и безбедноста при работа и енергетските перформанси на сите заинтересирани субјекти.
- Транспарентност во врска со прашањата поврзани со заштитата на животната средина, здравјето и безбедноста при работа, кои се однесуваат на активностите на организацијата.

7. НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ

7.1. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ

Националната стратегија за одржлив развој во Република Северна Македонија (НСОР) е базирана врз претходни искуства и исполнување на обврските што Република Северна Македонија ги има прифатено на меѓународен план, особено на оние што се однесуваат на приближувањето кон Европската унија. Целта е да се обезбеди ефективна рамка преку практични упатства за јавниот и за приватниот сектор за тоа како да планираат и да имплементираат одржлив развој и како да се поттикне пораст на домашните и на странските инвестиции.

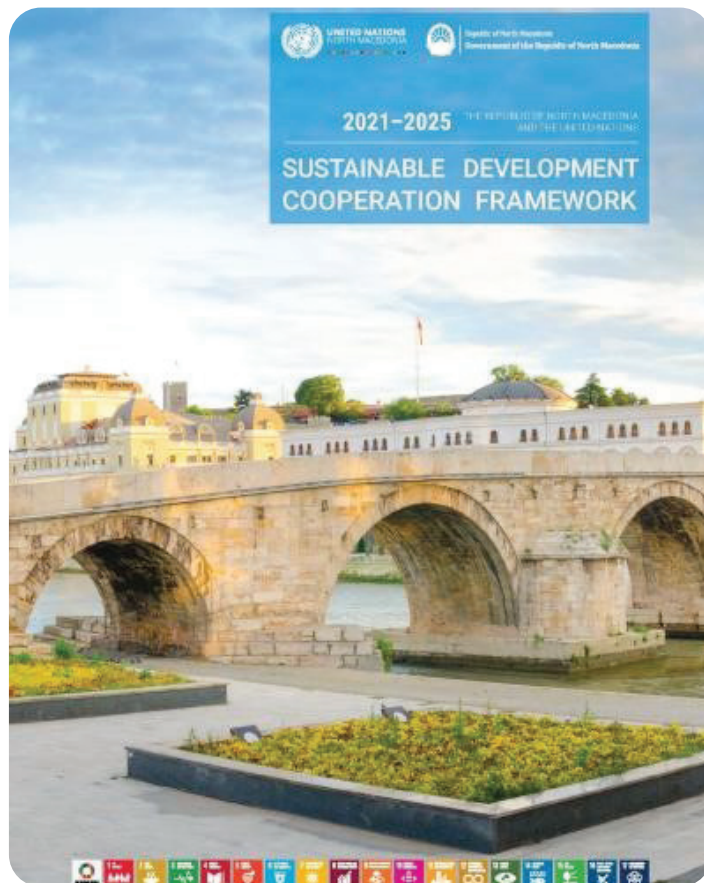
Сл. 38. Трите основни принципи на Националната стратегија за одржлив развој на Северна Македонија

Националната стратегија за одржлив развој во РМ се заснова врз принципите за одржлив развој прифатени на глобално ниво а дефинирани на Конференцијата за животна средина и развој на ОН (Рио де Жанеиро, 1992) со цел Агендата 21 да биде во функција, понатаму врз Декларацијата и планот за имплементација од Јоханесбург 2002 година усвоена на Светскиот самит за одржлив развој, врз принципите на Милениумската декларација на ОН, кои се содржани во Милениумските развојни цели и принципите развиени во обновената Стратегија за одржлив развој на ЕУ, усвоена од страна на Европскиот совет во 2006 година.

Се надеваме дека со промените како резултат на имплементацијата на НСОР, граѓаните на Република Северна Македонија ќе почнат да размислуваат и да работат на поодржлив начин. Сето тоа ќе бара пофлексибилен пристап кон животот и развојот на општеството.

Заедницата треба да се сфати како одговорна единка за развој, а сето тоа пак значи неопходност за транспарентност во процесот на донесување одлуки фокусиран на квалитетот на процесот, од страна на сите учесници. Различните сектори во општеството треба да пристапат кон интегрирано планирање, а развојот би требало првенствено да се движи и да биде финансиран од домашни извори.

За да се постигне сево ова, мора да се зголеми свеста за одржлив развој, и тоа не само помеѓу учесниците во стратешкиот процес, туку исто така и помеѓу граѓаните на Северна Македонија.

Сл. 39. Секторска рамка на соработка за одржлив развој на Северна Македонија

Основата на целиот процес на подготовка на Стратегијата се 11-те секторски и меѓусекторски извештаи за процена и анализа. Со цел да се добие пофокусирана стратешка ориентација, 11-те извештаи за процена и анализа, кои покриваат четири меѓусекторски работни групи, како и седум секторски работни групи, се соединија во следните шест главни области што ќе ја формираат стратешката структура на која се базира НСОП:

1. Политика и правна рамка (меѓусекторска);
2. Животна средина (меѓусекторска);
3. Енергија (меѓусекторска);
4. Рурален развој (вклучува земјоделство, шумарство и туризам);
5. Социјални прашања (вклучува вработување, социјална заштита, здравство и образование);
6. МСПИТИ [(вклучува мали и средни претпријатија (МСП), инфраструктура и транспорт (ИТ) и индустрија (И)].

Сл. 40. Работа на стратешки документи базирана на многубројни извештаи и анализи

Единаесетте извештаи за процена и анализа се соединети во Рамковниот извештај за одржлив развој, кој ги содржи следните главни делови:

- Платформа на знаења, што во најголем дел ги содржи консолидарните заклучоци и наоди од 11-те извештаи за процена и анализа, структурирани во согласност со горенаведените шест главни области.
- Поволно опкружување, што се однесува на потребата од верба во иднината, политичка подготвеност и капацитет, правни и регулаторни инструменти и инвестициската клима.
- Капацитет за имплементација, што се однесува на техничките и професионалните капацитети, институционалните и организациските капацитети, како и капацитетите за инвестирање и финансирање.

Единаесетте извештаи за процена и анализа и Рамковниот извештај за одржлив развој се обединети во НСОП, Дел II- Стратешка основа и анализа, кој претставува стручна појдовна точка за изработката на Националната стратегија за одржлив развој во Република Северна Македонија (НСОП).

Во поглавјето 3 е дадена дијагнозата и препораките за одржлив развој на Република Северна Македонија.

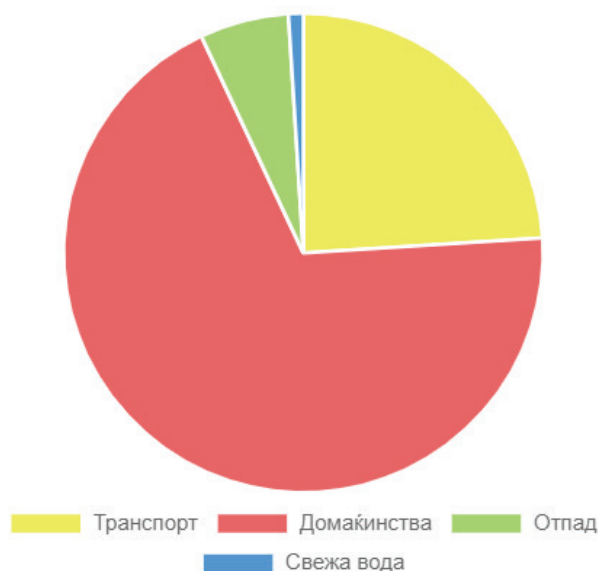
3.1. Членство во ЕУРазвојот и креирањето политики во Република Северна Македонија врз принципите на одржлив развој е еден од предусловите Република Северна Македонија побрзо да стане членка на ЕУ. Овој предуслов е содржан во Националната стратегија за одржлив развој во Република Северна Македонија и се базира врз цврстото убедување дека имплементирањето на НСОП би ја довело Република Северна Македонија поблиску до членство во ЕУ. Истовремено, членството во ЕУ ќе претставува голема поддршка за одржлив развој во Република Северна Македонија, без кое остварувањето би било многу тешко.

Сл. 41. Интегриран пристап во градењето политики за ОДР

Во поглавјето 3.2 е дадена правната рамка – која е столб на развојот на секоја стратегија. Консолидираните заклучоци што произлегуваат од правна рамка можат да се сумираат како што следува:

- Постои потреба од развивање на интегриран пристап во креирањето на политиката на одржлив развој и токму затоа треба да се вложи значителен напор на ова поле за да се обезбеди спроведување на политиката.
- Недостатокот на интегриран пристап во креирање политика на одржлив развој е предизвикан од несоодветното буџетско планирање, малиот капацитет за креирање политика и недоволните инвестиции за изградба на капацитетите. Понатаму, механизмите за спроведување на политиката се недоволно развиени и нема институционална рамка за поттикнување и имплементација на одржливиот развој.
- Недоволната развиена свест за одржлив развој, недоволната соработка помеѓу креаторите на политиката од различните сектори, како и пристапот од горе-надолу при креирањето на политиките го отежнува вклучувањето на димензијата одржлив развој во секторските политики. Во тој поглед, зајакнувањето на капацитетите е од суштинско значење, кое истовремено ќе биде насочено како на политиката така и на легислативата.

Сл. 42. Емисиите на јаглерод диоксидот се најголема компонента од еколошкиот отпечаток на Скопје и регионот

(Вкупното количество на јаглерод диоксид што се создава од домаќинствата, транспортот, отпадот и свежата вода за пиење во градот Скопје изнесува 2 286 840 тони CO₂, а тоа придонесува за 3,4 gha од еколошкиот отпечаток на градот Скопје)

- Постојните стратешки документи недоволно ја вклучуваат димензијата на одржлив развој. Ова е јасно видно во економската и во социјалната сфера. Во спроведување на политиката на одржлив развој потребна е ревизија на постојните стратегии, од гледна точка на одржлив развој, а исто така и вклучување на компонентата на одржлив развој во сите идни стратешки документи на национално ниво.
- Што се однесува до усогласувањата со регулативите на ЕУ во однос на одржливиот развој, состојбата е особено критична во економската и социјалната сфера. Во однос на животната средина постои основна правна рамка, меѓутоа нејзината имплементација не е поткрепена со неопходните подзаконски акти, како и со соодветна институционална рамка. Особен акцент треба да се стави на усогласување со политиките на ЕУ во делот на климатските промени, особено за периодот по 2012 година, кога се очекува да се имплементира новиот договор од Копенхаген (декември 2009 година).

Ова особено ќе се однесува на евентуалната промена на статусот на државата што во моментот е единствен на светско ниво (Република Северна Македонија не припаѓа во групата на Анексот I држави според Конвенцијата, ниту во групата Б држави според Протоколот од Кјото и истовремено припаѓа во еден од највулнерабилните региони во светот). Во таа насока, Република Северна Македонија ќе треба да прифати одредени идни позиции врз основа на процените за потенцијалот за намалување на своите национални емисии на стакленички гасови (од една страна), и очекувањата на ЕУ за преземање на засилени активности за намалување на емисиите од друга страна.

Сл. 43. Секторските капацитети на МОЕПП за одржлив развој

Во поглавјето 3.3. меѓу другото се зборува за: Животна средина – и потребата за административен капацитет и капацитет за спроведување на законите. Консолидираните заклучоци во животната средина можат да се сведат на следното:

- Животната средина да биде идентификувана како меѓусекторски приоритет од страна на Владата.
- Капацитетот на Министерството за животна средина и просторно планирање би требало да се зајакне, а како почетна точка е извештајот на проектот финансиран од страна на Европската агенција за реконструкција - Функционална анализа и план за институционален развој, јули 2004 година.
- Подготовка на сет индикатори за следење на одржливиот развој.
- Поддршка, поттикнување и имплементација на алтернативни системи за заштита и подобрување на нарушената животна средина.
- Значително да се зголеми спроведувањето на донесените закони, да се поддржат централните и локалните власти да ги спроведуваат законите и да се зголеми ефикасноста на администрацијата.
- Да се зголеми јавната свест за животната средина во однос на одржливиот развој и да се посочат економските и социјалните придобивки што ги носи одговорното однесување кон животната средина во секојдневниот живот.
- Да се интензивира фокусот на алтернативни извори на енергија, кои не се штетни за животната средина, развојот на екотуризмот и производството на здрава храна.

Сл. 44. Постигнување на целите за ОДР

Општи цели, насоки и водечки принципи за постигнување одржлив развој во Република Северна Македонија

Општите цели, насоките и водечките принципи за постигнување на одржлив развој во Република Северна Македонија, се базираат на идентификација на клучните предизвици од НСОР Дел II, Стратешка основа и анализа. Далекосежна цел и насока за постигнување на одржлив развој во РМ е колку што е можно поскоро членство во ЕУ.

Целите и насоките, како почетна точка би требало да ги имаат богатите и релативно неуништени природни и културни ресурси на Република Северна Македонија. Оттука, целта ќе биде насочена кон одржлива интеграција на туризмот, шумарството, земјоделството и индустрискиот сектор со одржлива поддршка од енергетскиот сектор, инфраструктурата и секторот за транспорт. Секторот животна средина ќе биде меѓусекторски во горе-споменатата интеграција. Важно е да се запомни дека одржливиот развој е континуиран процес, кој бара постојано приспособување, следење и подобрување.

Сл. 45. Влада на Република Северна Македонија

Со цел Националната стратегија за одржлив развој во РМ да биде колку што е можно поостварлива, таа е изградена врз следните три заеднички, водечки принципи на поддршка, кои се илустрирани во сликата на следната страница:

- Водечки принцип бр. 1: Владата да има иновативна, поддржувачка и водечка улога во однос на општините и приватниот сектор, кои пак, имаат оперативна улога во остварувањето на одржлив развој во Република Северна Македонија.
- Водечки принцип бр. 2: Да се воведи е-управување (електронско) на национално и на локално ниво. Со тоа би се обезбедила поголема транспарентност и ефикасност и би претставувало добар начин за побрзо и поефикасно реализирање на одржливиот развој.
- Водечки принцип бр. 3: Краткорочниот фокус би требало да биде насочен кон високообразованата работна сила, со цел да се спречи понатамошниот „одлив на мозоци“ и по можност да се привлечат Македонците кои живеат во странство, а кои се висококвалификувани, добро образувани и поседуваат голем потенцијал. Понатаму, тие би требало да бидат движечка сила што би го поттикнала развојот, опишан детално во НСОР, Дел II: Стратешка основа и анализа.

Посебни цели и стратешки определби за постигнување на одржлив развој во Република Северна Македонија

Главните препреки за постигнување на одржлив развој во Република Северна Македонија можат да се сумираат во следното:

1. Недоволно разбирање, свест и посветеност на концептот и принципите на одржлив развој.
2. Нецелосно развиена рамка за поддршка на политиката за одржлив развој.

3. Нецелосно развиена правна и регулаторна рамка за поддршка на одржливиот развој.
4. Слаб капацитет за меѓусекторски и интегриран пристап потребен за постигнување на одржлив развој.
5. Слаб капацитет за стратешко работење засновано на одржлив развој - планирање, администрирање и спроведување.
6. Недостаток од домашни и од странски фондови за поддршка на проекти и активности за одржлив развој, како и недоволна поддршка на банкарскиот сектор на проекти за одржлив развој.

Предлогот на стратегијата, се состои од два главни дела:

- Долгорочни, среднорочни и краткорочни цели, кои се однесуваат на важното прашање за членство во ЕУ, како и на остварување на одржлив развој во Република Северна Македонија.
- Седум стратешки определби, базирани на трите водечки принципи од претходните поглавја што ги приоритизираат прашањата на кои треба да се насочи Република Северна Македонија. За да се оствари одржлив развој тие би требало да ги опфатат трите главни области: економска одржливост, социјална одржливост и одржливост на животната средина.

7.2. АГЕНДАТА 2030 ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ, БЕЗБЕДНОСНИОТ СЕКТОР И РОДОВАТА РАМНОПРАВНОСТ

Оваа политика е дел од Збирката алатки за родот и безбедноста на Центарот за управување со безбедносниот сектор (DCAF), ОБСЕ/ОДИХР и Жени на ОН (UN Women), која ги обединува на едно место главните поуки од изминатата декада од промовирањето на родовата рамноправност и интегрирањето на родовата перспектива во безбедносниот и правосудниот сектор.

Сл. 46. Агенда 2030

Оваа политика се фокусира на една глобална иницијатива за политики релевантна за безбедносниот и правосудниот сектор - Агендата за одржлив развој 2030. Според Агендата 2030, „одржливиот развој не може да се оствари без мир и безбедност; а мирот и безбедноста ќе бидат изложени на ризик без постоење на одржлив развој“.

Оваа политика:

- ❖ објаснува како Агендата 2030 го препознава доброто управување со безбедносниот и правосудниот сектор како клучно за одржливиот развој;
- ❖ истражува како Агендата 2030 го позиционира постигнувањето на родовата рамноправност како клучен чекор за остварување на сите цели за одржлив развој (ЦОР), вклучително и ЦОР16 за мир, правда и силни институции;
- ❖ ги илустрира конкретните врски помеѓу активностите за остварување на ЦОР 16 и на ЦОР 5 во однос на родовата рамноправност, како и дава упатувања кон детални информации и насоки во рамки на Збирката алатки за родот и безбедноста;
- ❖ истакнува како родовоодговорното собирање податоци од страна на безбедносниот и правосудниот сектор може да помогне во активностите за реализација на Агендата 2030.

Оваа политика е наменета за креаторите на политики, националните министерства и безбедносните и правосудните институции заинтересирани за вклучување на безбедносниот и правосудниот сектор во реализирањето на целите од Агендата 2030. Додека оваа политика се фокусира на нормативната рамка на Агендата 2030, поврзаните алатки на коишто упатува таа даваат детални насоки за тоа како да се извршат промените неопходни за постигнување на целите од Агендата.

Агендата 2030 и доброто управување со безбедносниот сектор

Агендата за одржлив развој 2030 претставува повик за трансформативно дејствување од страна на сите земји со цел постигнување мир и просперитет за сите луѓе и заштита на планетата. Усвоена од сите земји-членки на ОН во септември 2015 година, Агендата 2030 идентификува 17 меѓусебно поврзани цели за одржлив развој, на коишто беа додадени 169 конкретни цели (таргети) и 232 индикатори. Целите за одржлив развој (ЦОР) се осврнуваат на глобалните предизвици поврзани со сиромаштијата, родовата нерамноправност, климата, деградацијата на животната средина, неправдата и насилството.

Сл. 47. Агенда 2030 – надеж за нов мирољубив поредок во светот

ЦОР 16 е централниот столб во пристапот на Агендата 2030 кон мирот и безбедноста: таа има цел „Промовирање на мирољубиви и инклузивни општества за одржлив развој, обезбедување пристап до правда за сите и градење на ефективни, отчетни и инклузивни институции на сите нивоа“. Усвојувањето на ЦОР 16, каде што официјално развојот се поврзува со мирот и безбедноста, беше поздравено како процес на трансформација. Претходните пристапи кон „мирот“ во рамките на системот на ОН најчесто се фокусираа на хуманитарни операции, примирја, мировнички мисии и разоружување, при што не ги земаа предвид економските и социјалните форми на развој.

Агендата 2030 има визија за „мирољубиви, правични и инклузивни општества што обезбедуваат еднаков пристап до правда и кои се засновани на почитување на човековите права, на ефективно владеење на правото и добро управување на сите нивоа и транспарентни, ефективни и отчетни институции“.

Сл. 48. Агенда 2030 за одржлив развој

Ги препознава нееднаквоста и лошото управување како причинители на насилство, небезбедност и неправда. Конкретните цели на ЦОР 16 (видете во Рамка 1) вклучуваат намалување на насилството, ставање крај на насилството врз децата, еднаков пристап до правда за сите и ефективни, отчетни и транспарентни институции.

Рамка 1: Конкретни цели за ЦОР 16

Промовирање на мирољубиви и инклузивни општества за одржлив развој, обезбедување пристап до правда за сите и градење на ефективни, отчетни и инклузивни институции на сите нивоа

16.1 Значително да се намалат сите форми на насилство и стапките на смртност поврзани со него насекаде

16.2 Да се стави крај на злоупотребата, експлоатацијата, трговијата и сите форми на насилство и тортура врз децата

16.3 Да се промовира владеењето на правото на национално и на меѓународно ниво и да се обезбеди еднаков пристап до правда за сите

16.4 До 2030 година, значително да се намалат незаконските финансиски текови и проток на оружје, да се зајакне одземањето и повратот на незаконски стекнат имот и да се сузбијат сите форми на организиран криминал

16.5 Значително да се намалат корупцијата и поткупот во сите нивни форми

16.6 Да се развијат ефективни, отчетни и транспарентни институции на сите нивоа

16.7 Да се обезбеди одговорно, инклузивно, партиципативно и репрезентативно носење одлуки на сите нивоа

16.8 Да се рашири и да се зајакне учеството на земјите во развој во институциите за глобално владеење

16.9 До 2030 година, да се обезбеди правен идентитет за сите, вклучително евидентирање на раѓањето

Концептот на добро управување, кога се применува во рамките на безбедносниот и правосудниот сектор, подразбира постоење на отчетни безбедносни и правосудни институции што обезбедуваат безбедност и правда како јавно добро преку воспоставени и транспарентни политики и практики и во состав на нормативна рамка усогласена со човековите права и владеењето на правото. ЦОР 16 претставува експлицитно уважување на важноста на доброто управување во безбедносниот сектор во поддршка на развојот и градењето мир.

7.3. СТРАТЕГИЈА ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ 2020

За повеќе од 20 години, глобалната политика за животната средина се фокусираше првенствено на развој на правна рамка за животната средина, која се заснова на намалување или елиминирање на штетите во животната средина.

Визијата на Стратегијата за животна средина и климатски промени е да се насочи земјата кон поурамнотежен развој, преку превенција и воведување на концептот на одржлив развој. Со оформување на политиките за континуиран економски и социјален напредок, без да се наштети на животната средина и на природните ресурси, во иднина ќе се обезбеди подобрување на квалитетот на животната средина и животот на граѓаните.

Сл. 49. Намалување на штетните влијанија од климатските промени

Стратегијата ги зема предвид следните општи принципи:

- Република Северна Македонија го прифаќа концептот за одржлив развој, како начин што води кон економски напредок и социјална добросостојба на начин што нема негативни последици врз животна средина;
- Република Северна Македонија ќе се приклучи на Европската унија до 2022, постигнувајќи ги стандардите и критериумите на ЕУ;
- Република Северна Македонија ги исполнува обврските на меѓународните договори за заштита на животната средина и климатските промени;
- Целите и приоритетите на стратешките документи во областа на животната средина и климатските промени се реални и достижни;
- Во иднина ќе бидат решени главните тековни еколошки проблеми со кои се соочува општеството.

Стратегијата ја препознава потребата за промена на постојните трендови и практики што штетат на животната средина. Врз основа на потребата за промена и одржливост, Стратегијата се темели на следните принципи:

- ✓ Целите за животната средина и климатските промени можат да се постигнат само доколку заштитата на животната средина ги интегрира областите што предизвикуваат штети врз животната средина;
- ✓ Заштитата на животната средина мора да се темели на поделена одговорност, бидејќи само со целосна соработка на засегнатите страни можат да се постигнат договорените мерки;
- ✓ Унапредувањето на животната средина подразбира користење на механизми

и инструменти за нејзина заштита, како и поттикнување на доброволен пристап што се заснова на свесноста за секојдневните потреби за активна грижа за животната средина.

К О Н К У Р С
за најдобар студентски труд за одржлив развој

Сл. 50. Одржливиот развој се грижи за идните генерации

Институционален систем за заштита на животната средина во Република Северна Македонија

Уставот на земјата содржи одредби што се однесуваат на заштитата на животната средина (член 8 и 43). Повеќето прашања за заштита на животната средина се децентрализирани. Амандманот XVII од Уставот на Република Северна Македонија пропишува „во единиците на локалната самоуправа, граѓаните непосредно и преку претставници учествуваат во одлучувањето за прашања од локално значење, а особено во областите на јавните служби, урбанизмот и руралното планирање, заштитата на околината“.

Поглавјето за животната средина е сложено во однос на функциите на животната средина и за исполнување на националните барања во областа на животната средина бара вклученост на голем број владини институции со нивните органи во состав, на единиците на локална самоуправа (ЕЛС), научните институции, професионалните асоцијации, здруженијата на граѓани, како и бизнис секторот.

Најголема одговорност има Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) и неговите органи во состав: Управа за животна средина и Просторен информативен систем. Во 2014 година, Државниот инспекторат за животна средина доби независен статус како дел од инспекцискиот совет.

Сл. 51. Министерство за животна средина и просторно планирање (МЖСПП)

Сите функции, кои ги бараат ЕУ и националното законодавство во областа на животната средина, можат непречено и ефикасно да се спроведат само преку добра комуникација, соработка и координација меѓу Министерството за животна средина и просторно планирање и другите министерства, особено Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), Министерството за економија (МЕ), Министерството за транспорт и врски (МТВ), Министерството за здравство (МЗ), Министерството за финансии (МФ) и Министерството за внатрешни работи (МВР).

Политики во областа на животната средина и предизвици во контекст на ЕУ Водечка европска политика за животна средина

Политиката на ЕУ во областа на животната средина е определена во низа акциски програми за животна средина (АПЖС), кои почнувајќи од 1973 година, овозможуваат долгорочна ориентација на клучните цели и планираните активности. Сегашната, седма Акциска програма за животна средина (седма АПЖС) има цел да ги надгради иницијативите на политиката од стратегијата „Европа 2020“, вклучувајќи го климатскиот и енергетскиот пакет на ЕУ, Патоказот за движење кон нискојаглеродни економии до 2050 година, Стратегијата за биолошка разновидност до 2020 година, Патоказот кон Европа со ефикасно искористување на ресурсите, Предводничката иницијатива на Унијата за иновации и Стратегијата на Европската унија за одржлив развој.

Сл. 52. Политики за иднината на Европа

Седмата АПЖС се заснова на принципот на претпазливост, принципот на превентивно дејствување, принципот на пренасочување на загадувањето на изворот и принципот загадувачот плаќа, како и три приоритетни области: да се штити природата и да се зајакне еколошката флексибилност, да се поттикне ефикасно користење на ресурсите и намалување на емисиите на јаглерод и да се намалат заканите за човечкото здравје и добросостојбата поврзани со загадувањето, хемиските супстанции и влијанието на климатските промени. Деветте приоритетни цели треба да се сеопфатни и да обезбедат политиката за животна средина да биде вклучена во иницијативите на ЕУ во секој домен од економската и од социјалната активност.

Исто така, на втори јули 2014 година, Комисијата го објави својот „циркуларен економски пакет“ чија цел е да зацврсти патот кон ЕУ со нула отпад, кој вклучува нови цели за рециклирање.

Сл. 53. Европа со нула отпад

Стимулацијата на пазарот за рециклирани материјали е од голем интерес во управувањето со отпад, како што е наведено во Патоказот кон ефикасни ресурси.

ЕУ се промовираше себеси како светски лидер во активностите поврзани со климатските промени. Во Стратегијата на Европа за пораст 2020 беше поставена целта 20:20:20 во поглед на емисиите на стакленички гасови. Конкретни цели се: Климатски промени/енергија-емисии на стакленички гасови 20% (или дури и 30% ако се соодветни условите) пониски отколку во 1990 година, 20% енергија од обновливи извори и 20 % зголемување на енергетската ефикасност. Дополнително, ЕУ подготви „Бела книга за транспортна политика“, која има цел да ги намали емисиите на стакленички гасови во овој сектор, притоа одржувајќи висок степен на мобилност за граѓаните. Во рамките на климатската и енергетската политика за 2030 година, Европската комисија предлага ЕУ да си постави цел за намалување на емисиите до 2030 година за 40% под нивоата од 1990 година. За 2050 година, лидерите на ЕУ ја прифатија целта за намалување на емисиите на стакленички гасови во Европа за 80-95% во споредба со нивоата од 1990 година, како дел од напорите на развиените земји заеднички да ги намалат нивните емисии до слично ниво. Европската комисија издаде Патоказ за развивање на нискојаглеродна европска економија, која е потребна за постигнување на таа цел.

Сл. 54. Патоказ за нискојаглеродна економија на ЕУ

Како предводничка иницијатива во рамките на Стратегијата за пораст на Европа 2020 година, подготвен е Патоказ за Европа кон ефикасно искористување на ресурсите во 2050 година. Патоказот за Европа кон ефикасно искористување на ресурсите, ги покажува патиштата за начинот на кој европската економија може да стане одржлива до 2050 година. Меѓу ресурсите на кои се посветува внимание се суровините, на пример горива, минерали и метали, но исто така и храна, почва вода, био маса и еко системи.

Сл. 55. Регулативи за чиста животна средина на ЕУ

- Процес на приближување кон животната средина во Република Северна Македонија: Процесот на приближување е огромна задача што бара континуирано внимателно планирање и управување. Затоа што по пристапување во ЕУ ќе произлезат рокови за спроведување на одредени одредби од директивите и одлуките, моменталните национални напори треба да обезбедат дека предложените и усвоените мерки се соодветни, во насока на подобрување на преговорите и позициите на земјата.

Во поглед на заштита на животната средина, целите на стратегијата се насочени кон зачувување и подобрување на квалитетот на водата, воздухот и почвата, одржување на биолошката разновидност и зачувување на природните ресурси во Република Северна Македонија.

Во поглед на климатските промени целта е да се намали нивното негативно влијание. Оперативните цели во областа на животната средина и климатските промени се:

- Целосно транспонирање на законодавството за животна средина на ЕУ;
- Донесени плански документи во одредена временска рамка, мерки и активности потребни за спроведување на законодавството;
- Воспоставена и зајакната административна структура, подготвена да го обезбеди спроведувањето на законодавството и да управува со процесот на пристапување кон ЕУ;
- Повисоко ниво на спроведување на законодавството од областа на животната средина, во согласност со барањата на ЕУ и обврските од меѓународните договори;

- Интегрирање на заштитата на животната средина во сектори што влијаат врз животната средина;
- Мониторинг, анализа и оцена на состојбата на животната средина и известување за состојбата;
- Подигнување на свеста за прашања од областа на животната средина;
- Намалување на негативните ефекти од климатските промени и воспоставување систем од мерки за да се ограничат стакленичките гасови;
- Зголемување на капацитетите за приспособување на најранливите сектори на климатските промени;
- Поддршка за „чисти“ технологии и промени чија цел е користење на обновливи извори на енергија и намалување на потрошувачката на енергија.

Сл. 56. Чисти технологии

7.4. СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА ДО 2040 ГОДИНА

Стратегиска оцена на влијанието на стратегиите, плановите и програмите (плански документи) врз животната средина, претставува подготовка на извештај за состојбата на животната средина, спроведување постапка за консултации и почитување на резултатите од тие консултациите, во процесот на одлучување и донесување или усвојување на овие плански документи, како и информирање за донесените одлуки, со цел обезбедување заштита на животната средина и унапредување на оддржлив развој преку интегрирање на основните начела за заштита на животната средина во постапката на подготовка и усвојување на планските документи.

Енергетиката на Република Северна Македонија претставува дел од регионалната, европската и светската енергетика.

Сл. 57. Обновливи извори на енергија

Релевантни глобални енергетски трендови: Стратегијата во својот контекст, на почетокот, ги опишува релевантните глобални енергетски трендови што ставаат акцент на климатските промени и недостигот на ресурси. Паралелно со порастот на глобалната побарувачка за прифатлива и сигурна енергија, светот се префрла на енергија со ниска употреба на јаглерод.

Обновливите извори се камен-темелник на транзицијата на енергија. Напредокот во технологијата е заснован на нови случувања што се фокусираат на подобрувања на енергетската ефикасност, технологии со ниско ниво на јаглерод и складирање енергија. Исто така, намалувањето на трошоците за обновлива технологија за производство на електрична енергија станува конкурентно со традиционалните извори на енергија.

Сл. 58. Цели на ЕУ за обновливи извори на енергија

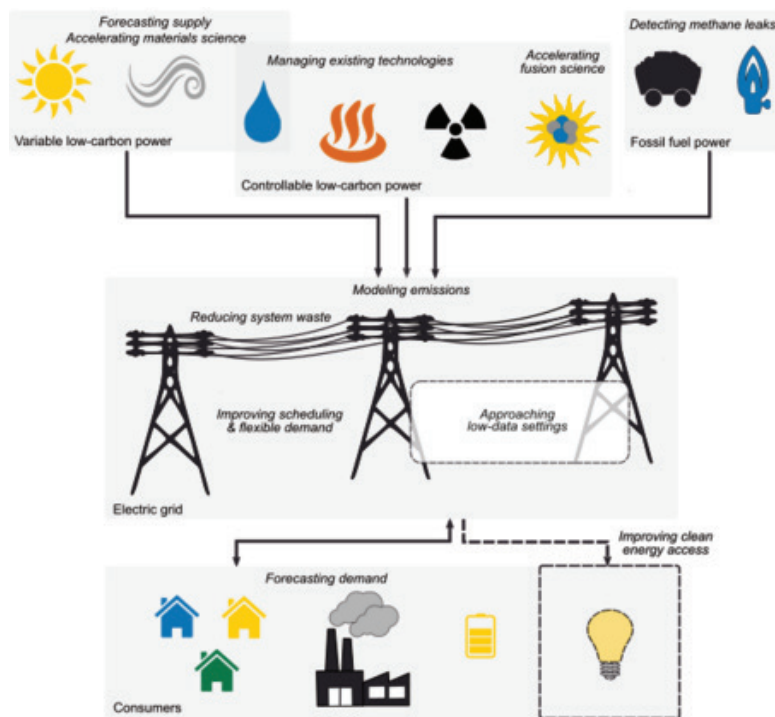
Цели и трендови на Европската унија: Европската унија (ЕУ) има поставено амбициозна политика за климата преку усвоената Стратегија за енергетска унија, која се заснова на пет тесно поврзани столба и димензии што се зајакнуваат меѓусебно:

1. Безбедност, солидарност и доверба: Диверзификација на европските извори на енергија и обезбедување на енергетска безбедност преку солидарност и соработка меѓу земјите-членки;
2. Целосно интегриран внатрешен енергетски пазар: Овозможување на слободен проток на енергија низ цела ЕУ преку соодветна инфраструктура и без никакви технички или регулаторни бариери;
3. Енергетска ефикасност: Подобрената енергетска ефикасност ќе ја намали зависноста од увозот на енергија, ќе ги намали емисиите и ќе ги зголеми работните места и порастот;
4. Климатска акција - декарбонизација на економијата: активностите вклучуваат политики што ќе бидат водач на обновливите извори на енергија (ОИЕ), систем за тргување со емисии (ЕТС), национални цели за сектори надвор од ЕТС, патоказ за мобилноста со ниски емисии;
5. Истражувања, иновации и конкурентност: Поддршка на откритијата во технологиите со ниско ниво на јаглерод и чиста енергија преку приоритизирање на истражување и иновации што би ја воделе транзицијата и би ја подобриле конкурентноста.

Како дел од долгорочната енергетска стратегија, ЕУ има поставено цели за 2020 и 2030 година. Тие го опфаќаат намалувањето на емисиите на стакленички гасови, подобрена енергетска ефикасност и зголемениот удел на обновливите извори. Европската унија, исто така, создаде патоказ за енергија за 2050 година, со цел да ја постигне својата цел за намалување на емисиите на стакленички гасови за 80-95% во споредба со нивоата од 1990 година.

Преглед на македонскиот енергетски сектор: Во стратегијата е даден преглед на македонскиот енергетски сектор, прикажан преку: Интеграција и безбедност на пазарите на енергија; Енергетска ефикасност; Декарбонизација; Истражување, иновација и конкурентност; Законски и регулаторни аспекти.

Интеграција и безбедност на пазарите на енергија

Сл. 59. Интеграција на енергетските пазари

Електрична енергија

Термоцентралите на јаглен и хидроелектраните се главните производни капацитети во Северна Македонија. Вкупниот инсталиран капацитет за производство на електрична енергија во Северна Македонија изнесува 2,06 GW со ~ 48 % термоелектрани, ~ 34 % големи и мали хидроцентрали, ~ 15 % комбинирани постројки за природен гас и ~ 3 % други обновливи извори на енергија. Главниот ентитет во Северна Македонија за производство на електрична енергија е претпријатието во државна сопственост Електрани на Северна Македонија (ЕЛЕМ), со ~ 70 % од вкупниот инсталиран капацитет. ЕЛЕМ е сопственик на двете големи термоцентрали на јаглен, Битола и Осломеј. Во последниве години производството на електрична енергија од јаглен постојано се намалува до ~ 60 % во 2017 година. Од друга страна, вкупните ОИЕ со текот на годините се зголемуваат во однос на капацитетот до 37 %, што доведе до зголемување на производството на ОИЕ до 25 % во вкупната генерација „Суводол“ и „Брод Гнеотино“ се најголеми рудници (~ 98% од вкупниот јаглен произведен за енергетска трансформација). Електричната енергија произведена од електрични централи на јаглен сочинуваат ~ 60 % од вкупното домашно производство. Рудникот „Осломеј3 моментално произведува помалку од 2% од вкупниот јаглен произведен за енергетска трансформација во 2017 година.

Сл. 60. Преносна мрежа за електрична енергија

Северна Македонија има добро развиена преносна мрежа со пет точки за интерконекција: Точката за интерконекција со Албанија ќе придонесе за регионална интеграција, додека за инфраструктурата ќе бидат потребни инвестиции за ревитализација и реконструкција или нова градба. Времетраењето и зачестеноста на прекините во снабдувањето со електрична енергија во дистрибутивната мрежа во Северна Македонија се релативно високи во споредба со регионот. Со оглед на дистрибутивната мрежа, Северна Македонија има потенцијал за подобрување на сигурноста на снабдувањето со електрична енергија.

Создавањето на контролниот блок SMM (Контролниот блок на Србија, Северна Македонија и Црна Гора) се очекува да ја зголеми флексибилноста на пазарот и да ги намали трошоците за алокација на резервите. Целта е да се обезбедат сите помошни услуги до степен што е доволен за сигурно функционирање на електро енергетскиот систем и сигурно снабдување со електрична енергија по најниска можна цена.

Просечните цени на електричната енергија во Северна Македонија се пониски во однос на просечната цена во регионот. Се очекува интеграцијата на пазарот во регионот да ги намали трошоците за енергија во Северна Македонија што ќе доведе до намалување на вкупната цена на електричната енергија.

Природен гас

Северна Македонија има единствен приклучок со Бугарија за увоз на природен гас и е 100% зависна од увоз. Со цел да се обезбеди сигурност во снабдувањето, Северна Македонија развива и други патишта за снабдување.

Сл. 61. Енергија од природен гас

Една од клучните линии за снабдување е интерконекторот меѓу Северна Македонија и Грција, се очекува да биде завршена до 2022 година. Преку овој интерконектор Северна Македонија ќе биде поврзана со Транс јадранскиот гасовод, кој носи природен гас од каспискиот регион на Европа. Постои можност за пет интерконекции со Србија, Албанија, Косово, Бугарија и Грција (врска со Битола).

Северна Македонија почна амбициозен план за гасификација на целата земја. Северна Македонија има амбициозен план за гасификација во три фази од кои се очекува да донесат природен гас на целата територија на Северна Македонија. Проектите што припаѓаат на фаза 1 се очекува да бидат завршени до 2020 година, се очекува проектите од фаза 2 да бидат завршени до 2022 година, а проектите од фаза 3 по 2022 година.

Македонските трошоци за природен гас се повисоки отколку во поширокиот регион - интеграцијата на пазарот и диверзификацијата би можеле да донесат природен гас во согласност со регионот.

Нафта и нафтени производи

Од 2013 година, во Северна Македонија сите нафтени производи се увезуваат. Нафтните деривати се увезуваат по патот од околните земји, што гарантира разновидни извори на снабдување и безбедност на снабдувањето. Постои инфраструктура за складирање, но состојбата и целта можат да се подобрат. Северна Македонија веќе има капацитети преку приватни субјекти кои би можеле да се користат за складирање на задолжителните нафтени резерви. Најголемите капацитети за складирање се наоѓаат во рафинеријата ОКТА која во моментот служи како центар за поголемиот дел од увезените горива.

Сл. 62. Експлоатација на нафта

Централно греење

Системот за греење работи само во Скопје. 8,33 % од домаќинствата во Северна Македонија користат топлинска енергија од системот за централно греење, додека 61,59 % конзумираат огревно дрво, 28,60 % користат електрична енергија, а преостанатите 1,48 % користат други видови горива. Постојаното намалување на цената на природниот гас придонесува за стабилноста и одржливоста на системот за централно греење. Во последните години, системите за централно греење во Северна Македонија користат само природен гас.

Сл. 63. Централно греење

Енергетска ефикасност

Во принцип, трендот на опаѓање може да се забележи во потрошувачката на примарна енергија, додека потрошувачката на финална енергија останува стабилна. Во периодот од 2011 до 2017, потрошувачката на примарна енергија се намали за 12,6 % главно поради зголемениот увоз на електрична енергија и нафтени производи, како и имплементација на мерки за енергетска ефикасност и зголемување на производството на електрична енергија од ОИЕ. Потрошувачката на финална енергија остана стабилна со неколку варијации, главно поради флукуација на индустриската потро-

шувачка и временските услови.

Индикативната цел е намалување на потрошувачката на финална енергија во Северна Македонија за најмалку 9% до 2018 година во однос на референтната потрошувачка или кумулативната заштеда на финална енергија од 147,2 ktоe.

Најголем дел од заштедите на енергија се предвидени од подобрувањето во транспортот со придонес од 28,7% и индустријата со 27,8% во 2018 година, но проценките покажуваат дека станбениот и јавниот сектор се исто така важни за заштеда на енергија, со учество од 19,6% и 10,4%, соодветно.

Сл. 64. Декарбонизација

Декарбонизација

Енергетскиот сектор има најголемо влијание врз емисиите на стакленички гасови. Енергетскиот сектор опфаќа емисии од согорување гориво во енергетски трансформации, транспортни, индустриски, станбени, комерцијални и земјоделски подсектори, како и фугитивни емисии (од рудници). Други сектори што придонесуваат за емисија вклучуваат отпад, индустриски процеси и употреба на производи, како и земјоделство.

Шумарството и другата употреба на земјиштето е главниот прочистувач на емисиите на CO₂. Од вкупна површина од околу 2,5 милиони хектари во земјата, шумите и шумското земјиште покриваат околу 1,3 милиони хектари. Поради интензивирани шумски пожари, евидентни се значајни флукуации во нето емисиите.

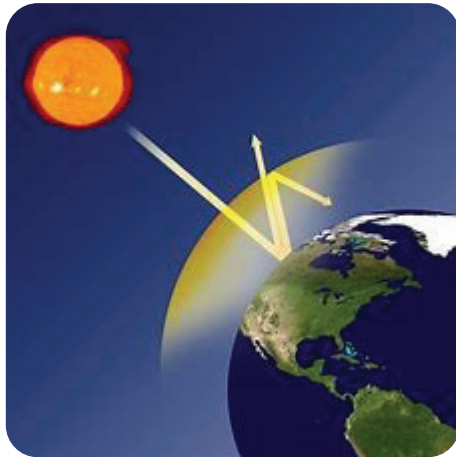
Северна Македонија има помала емисија на стакленички гасови по глава на жител за ~ 30% во споредба со ЕУ.

Најголем дел од емисиите на SO_x и NO_x во енергетскиот сектор се под доминантно влијание од ТЕ „Битола“. Греењето на просторот е главен предизвикувач на цврсти честички (PM) во воздухот. Вкупните емисии на PM_{2,5} изнесуваа 14 тони во 2016 година, што е пониско за 57% во споредба со нивото од 1990 година. Причината се должи на намалените емисии од индустриски процеси (производство на феролегури), производство и дистрибуција на енергија, како и други сектори. Ситуацијата е слична за PM₁₀.

Најголем дел од населението било изложено на PM честичките што ги надминува граничните вредности. Зголемените концентрации на суспендирани честички можат да се забележат во урбаните области, особено во есенско-зимските сезони, што најмногу се должи на согорувањето на горивата, зголемената фреквенција во сообраќајот и метеоролошките услови. Генерално, концентрацијата на SO₂ и NO_x не ги надминала средните граници во периодот од 2008 до 2016 година.

Придонеси на емисии на стакленички гасови и горни прагови на емисии на локалните загадувачи

Најновиот пресметан национален утврден придонес за намалување на емисиите на стакленички гасови до 2030 година е 29% во споредба со сценариото без мерки (WOM сценарио). Според SBUR (Втор двегодишен ажуриран извештај за климатски промени), постојат три сценарија за нивоа на емисии на стакленички гасови, земајќи ги предвид сите сектори на емисија. Сценарио без мерки (WOM) служи како референтно сценарио.

Сл. 65. Ефектот на стакленичките гасови

Сценарио со постојни мерки (WEM) предвидува реализација на сите мерки вклучени во тековните стратешки и плански документи и резултира со намалување на емисиите на стакленички гасови од 25% во споредба со WOM во 2030 година.

Најголемото намалување на нивоата на SO₂, NO_x и PM може да се постигне кај ТЕ „Битола“. Ревидираниот Национален план за намалување на емисиите (NERP) ги пропишува горните нивоа на SO₂, NO_x и PM емисии до 2027 година за девет постојни големи постројки за согорување со капацитет поголем од 50 MW номинален топлински влез. Документот предвидува инсталирање на контролна опрема и филтри за намалување на нивоата на емисии на локалните загадувачи, што исто така е предвидено за ТЕ „Битола“.

Обновливи извори на енергија

Целта на ОИЕ за 2020 година е 23% во бруто финална потрошувачка на енергија. Највисок придонес за ОИЕ е во секторот Греење и Ладење, додека најголемите заштеди на емисии на стакленички гасови се во секторот на електрична енергија.

Северна Македонија има технички потенцијал од 7.3 GW за искористување на ОИЕ за електрична енергија, особено соларни и ветерни извори.

Дизелот го движи порастот на транспортниот сектор, додека користењето на ОИЕ е занемарливо.

Сл. 66. Обновливи извори на енергија

Предмет и главни цели на Стратегијата

Македонската стратегија за развој на енергетиката се потпира на релевантните глобални и ЕУ енергетски политики и трендови, а особено на aquis-от на Енергетската заедница. Конкретно, Северна Македонија е подготвена да ја следи добрата практика на политиките на ЕУ за ОИЕ и ЕЕ, како и декарбонизацијата, земајќи ги предвид целите и траекториите со реална динамика, кои се приспособени на домашните специфики и приоритети на Владата на Република Северна Македонија.

Согласно Законот за енергетика Стратегијата за развој на енергетиката во Република Северна Македонија до 2040 година треба да обезбеди:

- Безбедно, сигурно и квалитетно снабдување на потрошувачите со сите видови енергија;
- Стабилност, конкурентност и економска функционалност на енергетскиот сектор;
- Ефикасно извршување на услугите и заштита и унапредување на правата на потрошувачите;
- Намалување на енергетската сиромаштија и заштитата на ранливите категории на потрошувачи;
- Вклучување на Република Северна Македонија во регионалните и меѓународните енергетски пазари ;
- Користење на енергетските извори на начин што обезбедува одржлив енергетски развој;
- Промовирање на енергетска ефикасност;
- Намалување на употребата на фосилни горива за производство на енергија;
- Промовирање на користењето на обновливи извори на енергија;
- Заштита на јавното здравје, животната средина и ублажување на климатските промени предизвикани од штетните ефекти кои произлегуваат од извршувањето на енергетските активности и
- Исполнување на обврските преземени од страна на Република Северна Македонија што произлегуваат од ратификуваните меѓународни договори.

Според Стратегијата, стратешката визија за 2040 година е:

Безбеден, ефикасен, еколошки и конкурентен енергетски систем со капацитет да го поддржи одржливиот економски пораст на земјата.

Со цел да се постигне визијата за 2040 година, Стратегијата презентира три сценарија: референтно сценарио, сценарио за умерена транзиција и зелено сценарио. Трите сценарија отсликуваат различна динамика на енергетска транзиција и овозможуваат флексибилност во реакцијата на Северна Македонија кон релевантните политики на ЕУ и во управувањето што ќе води кон модерна, конкурентна и климатски неутрална економија до 2050 година.

За транспонирање на стратешката визија во јасни цели, Стратегијата дефинира пет енергетски столба со шест стратешки цели, кои се соодветно поврзани со петте димензии на енергетската стратегија на Европската унија:

- Безбедност, солидарност и доверба;
- Целосно интегриран внатрешен енергетски пазар;
- Енергетска ефикасност;
- Декарбонизација на економијата;
- Истражување, иновација и конкурентност.

Секој енергетски столб има важна улога во планирањето на енергетскиот систем, но мора да се разгледува на сеопфатен начин, со цел да се разбере нивната синергија и меѓусебната размена.

Сл. 67. Истражувањето и планирањето се дел од енергетските стратешки документи

ДИСКУСИЈА

1. На што се базирани општите цели, насоките и водечките принципи за постигнување на одржлив развој во Република Северна Македонија?
2. Кои се главните цели на стратегијата за енергетика на РМ?
3. Продискутирај за декарбонизацијата во РМ!
4. Дали правото на човекот на чиста животна средина е уставно начело и уставно загарантирано или не?
5. Кои се стратешките цели за постигнување на одржлив развој во РМ?

8. ЕВРОПСКИ ЕКО-ПОЛИТИКИ

8.1. ЕВРОПСКА ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (ENVIRONMENTAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION)

Сл. 68. Символот и знамето на Европската унија

Политиката за животна средина на Европската унија (ЕУ) беше иницирана во 1973 година со „Акциската програма за животната средина“ и во тој момент беше формирана Единицата за животна средина (наречена Генерален директорат за животна средина во 1981 година). Потоа политиката еволуираше „да опфати огромен пејзаж на различни теми донесени во текот на многу децении“ и во 2015 година Институтот за европска политика за животна средина процени дека „телото на правото на ЕУ за животна средина“ донесува над 500 директиви, прописи и одлуки [6,7]. Во текот на изминатите децении, Европската унија воведо широк опсег на законодавство за животната средина. Како резултат на тоа, загадувањето на воздухот, водата и почвата значително се намали. Денес, граѓаните на ЕУ уживаат некои од најдобриот квалитет на водата во светот според Европската комисија, ЕАР 2020[8].

Историја: За почеток на еко-политиките на ЕУ се смета состанокот на ЕУ при Самитот во Париз на шефовите на држави и влади на Европската економска заедница (ЕЕЗ) во октомври 1972 година. На овој самит беше усвоена Декларација за политиката за животна средина и потрошувачи со која се бараше Европската комисија да подготви акциска програма за заштита на животната средина. Оваа (прва) Акциската програма за животната средина беше усвоена во јули 1973 година и ја претставуваше првата еколошка политика на ЕУ.[5] Понатаму, работната група во рамките на Комисијата што ја подготви оваа акциска програма на крајот доведе до формирање на Генерален директорат за животна средина.

Сл. 69. Директоратот за животна средина на ЕУ

Примарната причина во тоа време за воведување на заедничка политика за животната средина била загриженоста дека различните еколошки стандарди можат да резултираат со трговски бариери и нарушувања на конкуренцијата на заедничкиот пазар. Различните национални стандарди за одредени производи, на пример како што се ограничувањата на емисиите на возилата за содржината на олово во бензинот, претставуваат значителни бариери за слободната трговија со овие производи во рамките на Економската заедница (ЕЗ). Дополнителна мотивација што ја поттикнува новата еколошка политика на ЕУ била зголемената меѓународна политизација на еколошките проблеми и растечкото сознание од почетокот на седумдесетите години дека загадувањето на животната средина не застанува на националните граници, туку мора да се реши со прекугранични мерки. Во тоа време немало никакво спомнување за политиката за животна средина во основачките договори на ЕУ и затоа немало експлицитна основа на Договорот што ја поткрепуваше политиката за животна средина на ЕУ. Сепак, текстот на Договорот се толкувал динамично, овозможувајќи политиката за животна средина да се смета за суштинска цел на Заедницата, иако таа не беше експлицитно спомената. Дури во средината на осумдесетите и потпишувањето на Единствениот европски акт во 1986 година, економските и еколошките цели беа ставени на еднаква основа во рамките на Заедницата [9].

Политиката за животната средина на ЕУ е обликувана од различни актери, вклучувајќи ги сите главни институции на ЕУ, како и лоби групи што ја сочинуваат пошироката заедница за креирање политики во Брисел.

Сл. 70. 27 земји членки на ЕУ

Земјите-членки ја обликуваат политиката на ЕУ за животната средина со работа во рамките на Советот на министри. Советот е централен чинител во одлучувањето во ЕУ, споделувајќи ја својата моќ на одлучување со Европскиот парламент според „обична законодавна процедура“. Постојат различни формации на Советот (составен од министри одговорни за одредени области на политиката) од кои еден е Советот за животна средина. Бројот на состаноци на Советот за животна средина значително се зголеми со текот на времето. Шефовите на држави се состануваат во малку поинаков состав – Европскиот совет – кој до неодамна имаше многу малку врска со политиката за животна средина. Меѓутоа, во поново време Европскиот совет одигра важна улога, особено во Европската комисија не само што има ексклузивно право да предлага нова еколошка политика, туку има и одговорност да обезбеди имплементација на правилата за животна средина. Затоа, од нејзиното создавање во педесетите

години на 20 век, Европската комисија е во срцето на Европската унија. Сепак, таа не формираше единица посветена на еколошките прашања до седумдесеттите и целосен Генерален директорат (ГД) за животна средина до 1981 година. Првично, ГД за животна средина беше сфатена како релативно слаба алка, но таа постепено стана понаметлива преку развојот на техничка и политичка експертиза. Сепак, Комисијата сè уште треба да зависи од земјите-членки за спроведување на нејзините политики за климатските промени.

Традиционално, Европскиот парламент се здоби со репутација на бранител на еколошките интереси во ЕУ, каде што обезбеди пристапна точка за оние што се исклучени од одлучувањето и глас за зелените политички партии. Сепак, тоа беше реактивна и релативно слаба институција. Во поново време, Парламентот има корист од измените на договорите што го направија колегитатор со Советот на министри. Сепак, се чини дека овластувањето на Парламентот ги намали неговите зелени ингеренции бидејќи сега се чини дека е помалку подготвен да усвои зелени амандмани.

Сл. 71. Еко-невладина организација на ЕУ

Во текот на последните 40 години, ЕУ го привлече интересот на огромен број лоби групи, вклучително и еколошки невладини организации. Веќе во 1974 година, еколошките групи од сите земји-членки формираа централно претставништво во Брисел, основајќи го Европското биро за животна средина. Други еколошки невладини организации основаа канцеларии во Брисел од доцните осумдесетти наваму. Европските институции, особено Европската комисија, обезбедуваат релативно лесен пристап до овие групи во споредба со некои национални влади. Европската комисија дури и активно го охрабруваше нивното учество во креирањето политики преку формирање консултативни комитети и други тела и обезбедување средства за формирање и одржување на одредени основни групи.

Сл. 72. Креирање политики на ЕУ

Комплексни политички процеси: Креирањето политики во ЕУ може да биде многу сложено. Се сугерираше дека процесот на креирање политики е премногу „густо населен“ со играчи кои имаат право на вето (т.е. актери чиј договор е неопходен за да се усвои една политика) за секој поединечен актер или група актери (вклучувајќи ги и земјите-членки на ЕУ) доследно да ја контролира насоката на креирање политики. Резултатот во креирањето на политиката за животна средина е нашироко прикажан како особено непредвидлив, нестабилен и понекогаш дури и хаотичен. Сепак, Европската комисија, како клучен играч во процесот на креирање политики, е под притисок да развие „стандардни оперативни процедури“ за политиката за обработка. Ова доведе до голем број промени во процесите на креирање политики во последните години, вклучувајќи: усвојување на минимални стандарди за консултации; процена на влијанието на сите главни предлози за политики; и претходното објавување на неговите работни програми.

Сл. 73. Креирање политики за заштита на океаните и морињата

Фокусот на креирањето на политиката за животна средина на ЕУ, исто така, се промени во последните години, концентрирајќи се повеќе на ажурирање на постојните политики отколку на зајакнување на улогата на ЕУ во политиката за животна средина. Во седумдесеттите и осумдесеттите, политиката на ЕУ за заштита на животната средина беше обележана со брзото формирање тело на законодавството што покриваше низа прашања што претходно не се решаваа на ниво на ЕУ. Од осумдесеттите години, беа преземени други нови прашања, но дополнително зголемен дел од агендата за животната средина беше преземен со дебати за ревизија на постојното законодавство. Како резултат на тоа, процентот на законодавството на ЕУ за животна средина што ги менува претходните закони постојано се зголемува со текот на времето. Следствено на тоа, за повеќето еколошки прашања, клучното прашање повеќе не е: „Дали ЕУ треба да биде вклучена?“, туку „Што треба да прави ЕУ?“ И логиката за ставање на прашањето на политичката агенда на ЕУ веќе не е да се натера ЕУ да го презема тоа, туку да ги промени постојните политики (нивно зајакнување или слабеење, во зависност од целите на политичкиот актер). Оваа промена и во влоговите и во клучната борба во стратегиите за поставување агенда, означува промена од „нови прашања“ кон „тековни или повторливи грижи“.

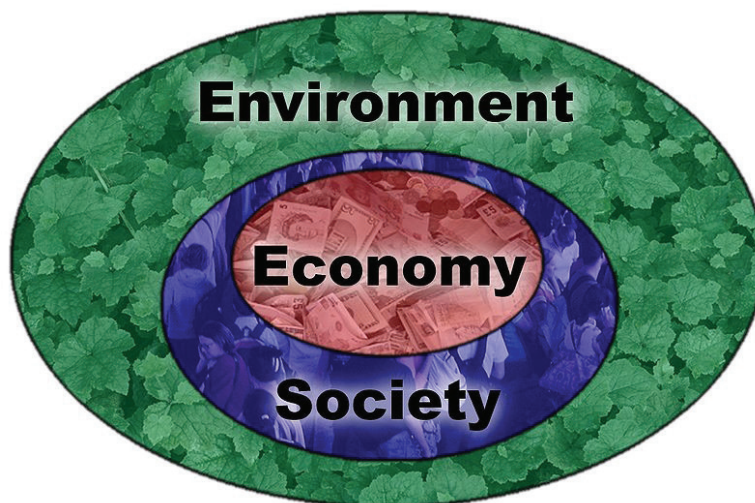
Имплементацијата е на „остриот крај“ на политичкиот процес на ЕУ. Успехот на политиките на ЕУ - а со нив и целиот проект за интеграција - често се оценува според влијанијата што ги имаат на терен. Меѓутоа, ако *acquis* (телото на правото на ЕУ) не се имплементира целосно, политиките на ЕУ ризикуваат да станат хартиени вежби со мал опиплив ефект врз квалитетот на животната средина, со сериозно искривувачки влијанија врз единствениот пазар. Спроведувањето на политиката во ЕУ нашироко се смета за проблематично. Сепак, и јавното и академското разбирање на оваа клучна фаза од политичкиот процес на ЕУ останува релативно ограничено. Навистина, дол-

го време, голем број фактори го држеа главното прашање на лошата имплементација надолу или надвор од политичката агенда, но денес тоа е многу политизирано, поттикнато од кампањските активности на невладините организации и актерите за интеграција, како што е Европскиот парламент. Понудени се цела низа решенија за проблемите со имплементацијата на ЕУ, од кои некои би можеле, доколку се применат, дури и да го зголемат проблемот. Но, во многу аспекти, причините за лошата (или барем несовершена) имплементација се во самата структура на ЕУ. Следствено, веројатно нема да има лек.

Сл. 74. Имплементација на еко-политиките

За да се развијат нови политики за животната средина, важно е прво да се проценат оние што се веќе усвоени. Сепак, оваа интуитивно едноставна идеја е тешко да се примени во практиката, не повеќе отколку во ЕУ каде што сложениот систем на управување на повеќе нивоа значително ја зголемува практичната тешкотија за оценување на политиките. Процената на влијанијата и пронаоѓањето на несаканите ефекти од политиките најдобро се постигнува со мноштво податоци, методи, аналитичари и теории, како и критериуми за евалуација. Во последниве години побарувачката за евалуација на политиките и програмите на ЕУ се зголеми затоа што важноста на евалуацијата стана пошироко признаена. Многу актери се вклучија во нарачување, производство и користење евалуации (вклучувајќи ја и Европската агенција за животна средина), но улогата на евалуацијата честопати сè уште е особено слаба.

Сл. 75. Синергија на еколошката политика со економијата

Синергична со политиката за животна средина во Европа е европската политика за истражување и иновации за животната средина. Таа има цел да дефинира и да имплементира трансформативна агенда за позеленување на економијата и општеството во целина за да се постигне вистински одржлив развој.

Клучни компоненти на политиката

Политиката за животна средина се движи од теми како што се вода до справување со климатските промени, воздух, хемикалии, природа и биодиверзитет, врева, почва и шуми, отпад, крајбрежна и морска средина, индустрија и загадување и агенции/ контроли на животната средина. Формулирана е преку Акциски програми за животна средина (ЕАП) од кои досега се објавени осум:

1. - Програма за акција на Европските заедници за животната средина (1973-1976)
2. - Акциска програма на Европската заедница за животна средина (1977-1981)
3. - Акциска програма на Европските заедници за животна средина (1982-1986)
4. - Акциска програма на ЕЕЗ (1987-1992)
5. - Програма на Заедницата за политика и акција во однос на животната средина и одржливиот развој (1993-2000)
6. - Акциска програма за животна средина на заедницата (2002-2012)
7. - Акциска програма за животна средина (2014-2020)
8. - Акциски програми за животна средина до 2030 година, „се надоврзуваат на Европскиот зелен договор“ (2021-)

Глобално влијание

ЕУ е важен, дури и „влијателен“ – актер во меѓународните преговори за животната средина. Затоа, за да се разберат процесите и резултатите од меѓународните преговори за животната средина, треба да се запознаеме со улогата што ја игра ЕУ. Исто така, случувањата на меѓународно ниво имаат влијание врз ЕУ, нејзините политики и степенот до кој таа може да биде глобален актер.

Сл. 76. ЕУ е глобален лидер во заштита на животната средина

Оттука, европските и меѓународните политики и политики за животната средина се постојано во интеракција и на тој начин меѓусебно конститутивни. ЕУ е странка во сите главни мултилатерални еколошки договори што покриваат цела разновидност на еколошки прашања. ЕУ, исто така, може целосно да учествува во меѓународните

преговори за животната средина, или како набљудувач во контекст на ОН или како странка на мајчиниот договор на различни конференции на страните (COPs) и составници на страните (MOPs). ЕУ често се забележува како лидер во глобалната еколошка политика, но нејзината водечка улога во денешно време може да биде доведена во прашање, особено во областа на климатските промени. Меѓународната политика на ЕУ за климатски промени се состои од три градежни блока (еколошки интегритет, мултилатерализам, правно обврзувачки инструмент), кои се под притисок во контекст на тековните преговори за климатски промени. Како и во другите области на надворешно дејствување, надворешната политика на ЕУ за животната средина често се карактеризира со неусогласеност меѓу нејзините амбиции и нејзината способност да се постигне во практиката.

Примери за еко-политики на ЕУ

А) Европска политика за истражување и иновации за животната средина

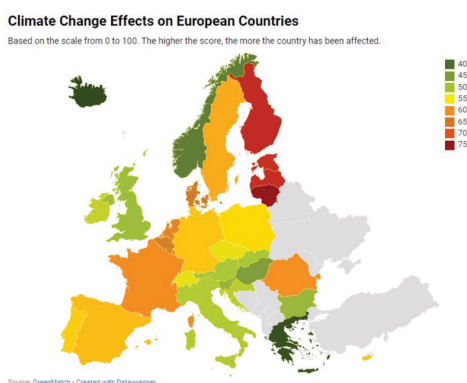
Европската политика за истражување и иновации за животната средина има цел да ги промовира истражувањето и иновациите за градење општество и економија ефикасно на ресурси и отпорна на климата во синхронизација со природната средина. Истражувањето и иновациите во Европа се финансиски поддржани од програмата „Хоризонт 2020“, која исто така е отворена за учество во целиот свет.

Б) Рамковна директива за води и Директива за птици

Рамковната директива за води е пример на политика за води што имаше цел реките, езерата, подземните и крајбрежните води да бидат со „добар квалитет“ до 2015 година. Директивата за птици воспоставена уште во 1979 година и Директивата за живеалишта се делови од законодавството на Европската унија за заштита на биолошката разновидност и природните живеалишта. Меѓутоа, овие заштити директно ги покриваат животните и растенијата; габите и микроорганизмите немаат заштита според правото на Европската унија. Директивите се спроведуваат преку програмата „Натура 2000“ и опфаќаат 30.000 локации низ Европа.

В) Директива за еколошки криминал

Директивата за еколошки криминал е инструмент од 2008 година чија цел е заштита на животната средина преку употреба на кривичното право. По повеќе од една деценија од нејзиното објавување, како дел од Европскиот зелен договор, Европската комисија поднесе предлог за нова директива со цел да се зајакне спроведувањето и гонењето на злосторствата во животната средина преку употреба на појасни дефиниции и санкции различни од типични парични казни и затвор.

Сл. 77. Ефектите од климатските промени врз земјите-членки на ЕУ

8.2. ЕВРОПСКА ПРОГРАМА ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

Европската програма за климатски промени (European Climate Change Programme) (ЕССР) беше лансирана во јуни 2000 година од страна на Европската комисија на Европската унија, со цел да се избегнат опасните климатски промени.

Целта на ЕССР е да ги идентификува, да ги развие и да ги имплементира сите неопходни елементи на стратегијата на ЕУ за спроведување на Протоколот од Кјото. Ратификациите на сите земји на ЕУ на Протоколот од Кјото беа депонирани истовремено на 31 мај 2002 година. ЕССР ги вклучи сите релевантни чинители кои работеа заедно, вклучително и претставници од различните оддели на Комисијата, земјите-членки, индустријата и групите за животна средина.

Шемата за тргување со емисии на стакленички гасови на Европската унија (ЕУ ETS) е можеби најзначајниот придонес на ЕССР, а ЕУ ETS е најголемата шема за тргување со емисии на стакленички гасови во светот.

Во 1996 година, ЕУ усвои цел за максимално зголемување од 2 °C на глобалната просечна температура, во споредба со прединдустриските нивоа. Оттогаш, европските лидери ја потврдија оваа цел неколку пати. Поради само мали напори во глобалното ублажување на климатските промени, голема е веројатноста дека светот нема да може да ја достигне оваа конкретна цел. ЕУ тогаш може да биде принудена да прифати помалку амбициозна цел или да ја промени својата парадигма на климатската политика.

Во рамките на Европската програма за климатски промени, Европската комисија во средината на 2006 година требаше да претстави Комуникација до Европскиот парламент и Европскиот совет за ревидирана стратегија на заедницата за намалување на емисиите на CO₂ од лесните возила. Овој преглед ќе се заснова на темелна процена на влијанието на постојната цел на заедницата за просечна емисија на нова автомобилска флота од 120 CO₂ g/km и на можните мерки што би можеле да бидат дел од ревидираната стратегија заснована на интегриран пристап за намалување на емисиите на CO₂.

На седми февруари 2007 година, Европската комисија ги објави плановите за ново законодавство со кое се бара просечната емисија на јаглерод диоксид од возилата произведени во 2012 година да не биде поголема од 130 g/km. Ова е нешто повеќе од целта од 120, што одговара на 4,5 L/100 km за дизел и 5 L/100 km за бензински мотори.

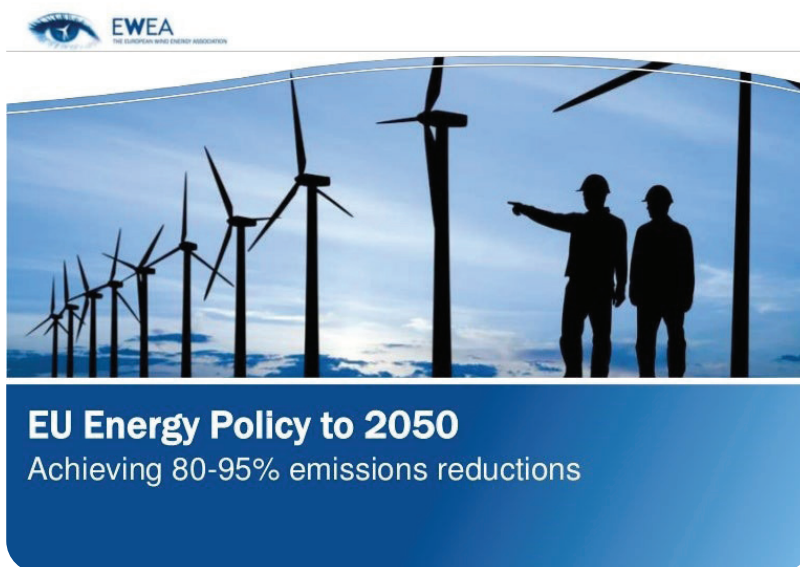
Во март 2011 година, Европската комисија го претстави Патоказот за транспорт на ЕУ, кој ги покажува патиштата за постигнување 60 % намалување на стакленички гасови од сите видови транспорт до 2050 година.

Во мај 2022 година, некои земји во Европската унија силно ја намалија цената за патување со јавен превоз, меѓу другото, бидејќи ова е релативно прифатлив начин на транспорт: Германија, Австрија, Ирска (земја), Италија. Германија ја намали цената на девет евра. Во некои градови цената е намалена за повеќе од 90 %. Националната железничка компанија на Германија се обврза да го зголеми бројот на возови и да ги прошири линиите до нови дестинации. Употребата на возови значително се зголеми, така што „интернет страниците за билети се урнаа по објавувањето на билетите“.

8.3. ЕНЕРГЕТСКА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Иако Европската унија многу години донесуваше закони, поставуваше цели и преговараше на меѓународно ниво во областа на енергетската политика и еволуираше надвор од Европската заедница за јаглен и челик, концептот за воведување задолжителна заедничка енергетска политика на Европската унија беше одобрен само на состанок на Европскиот совет на 27 октомври 2005 година во Лондон. По ова, првите предлози за политика, енергија за свет што се менува, беа објавени од Европската комисија, на десетти јануари 2007 година. Најпознатите цели на енергетската политика во ЕУ се [Целите 20/20/20](#), обврзувачки за сите земји-членки на ЕУ. ЕУ планира да го зголеми уделот на обновливите извори на енергија во нејзината финална употреба на енергија на 20%, да ги намали стакленички гасови за 20% и да ја зголеми енергетската ефикасност за 20% [10].

Договорот на ЕУ од Лисабон од 2007 година правно вклучува солидарност во прашањата за снабдување со енергија и промени во енергетската политика во рамките на ЕУ. Пред Договорот од Лисабон, енергетското законодавство на ЕУ се засноваше на авторитетот на ЕУ во областа на заедничкиот пазар и животната средина. Меѓутоа, во практика многу политички надлежности во однос на енергијата остануваат на ниво на национални земји-членки, а напредокот во политиката на европско ниво бара доброволна соработка од страна на земјите-членки.

Сл. 78. Европската енергетска политика до 2050 година

Во 2007 година, ЕУ увезуваше 82% од својата нафта и 57% од својот гас, што потоа ја направи водечки светски увозник на овие горива. Само 3% од ураниумот што се користи во европските нуклеарни реактори е миниран во Европа. Русија, Канада, Австралија, Нигерија и Казахстан беа петте најголеми доставувачи на нуклеарни материјали во ЕУ, обезбедувајќи повеќе од 75% од вкупните потреби во 2009 година. Во 2015 година, ЕУ увезува 53% од енергијата што ја троши. Во јануари 2014 година, ЕУ се согласи на 40% намалување на емисиите до 2030 година, во споредба со нивоата од 1990 година, и цел за обновлива енергија од 27%, што се очекува да обезбеди 70.000 работни места со полно работно време и да го намали увозот на фосилни горива од 33 милијарди евра. Целта е амбициозна во споредба со другите напредни економии, но недоволна за да се ограничи затоплувањето на многу под 2 °C, а камоли 1,5 °C, и да се усогласи со Парискиот договор.

Во 2015 година, почна Рамковната стратегија за енергетска унија како еден од десетте приоритети на Европската комисија.

Енергетскиот сојуз

Стратегијата на енергетската унија е проект на Европската комисија за координирање на трансформацијата на европското снабдување со енергија. Тој беше лансиран во февруари 2015 година, со цел да обезбеди сигурна, одржлива, конкурентна, достапна енергија.

Доналд Туск, претседател на Европскиот совет, ја претстави идејата за енергетска унија кога беше премиер на Полска. Потпретседателот на еврокомесарот Марош Шефчович ја нарече Енергетската унија најголемиот енергетски проект од Европската заедница за јаглен и челик. Потпирањето на ЕУ за нејзината енергија од Русија и анексијата на Крим од Русија се наведени како силни причини за важноста на оваа политика.

Европскиот совет на 19 март 2015 година заклучи дека ЕУ е посветена на градење на Енергетска унија со климатска политика насочена кон иднината врз основа на рамковната стратегија на Комисијата, со пет приоритетни димензии:

- Енергетска сигурност, солидарност и доверба;
- Целосно интегриран европски енергетски пазар;
- Енергетска ефикасност придонесува за ублажување на побарувачката;
- Декарбонизација на економијата;
- Истражување, иновации и конкурентност.

Стратегијата вклучува минимум 10% цел за интерконекција на електрична енергија за сите земји-членки до 2020 година, што Комисијата се надева дека ќе изврши надолжен притисок врз цените на енергијата, ќе ја намали потребата за изградба на нови електрани, ќе го намали ризикот од прекини или други форми на електрична енергија. нестабилност на мрежата, подобрување на доверливоста на снабдувањето со обновлива енергија и поттикнување на пазарната интеграција.

Земјите-членки на ЕУ се согласија на 25 јануари 2018 година за предлогот на Комисијата да инвестира 873 милиони евра во инфраструктура за чиста енергија. Проектите се финансирани од ЦЕФ (CEF - Connecting Europe Facility):

- 578 милиони евра за изградба на интерконекција на Бискајскиот Залив помеѓу Франција и Шпанија, морскиот дел долг 280 километри и францускиот подземен дел. Оваа нова врска ќе го зголеми капацитетот за интерконекција меѓу двете земји од 2,8 GW на 5 GW.
- 70 милиони евра за изградба на Југоисточната линија (SüdOstLink), 580 километри високо напонски кабли поставени целосно под земја. Далноводот ќе создаде итно неопходна врска помеѓу енергијата на ветерот произведена на север и потрошувачките центри на југот на Германија.
- 101 милион евра за проектот „Кипар Гас 2 ЕУ“ (CyprusGas2EU) за обезбедување на природен гас за Кипар.

Европска алијанса за енергетски истражувања

(European Energy Research Alliance)(EERA)

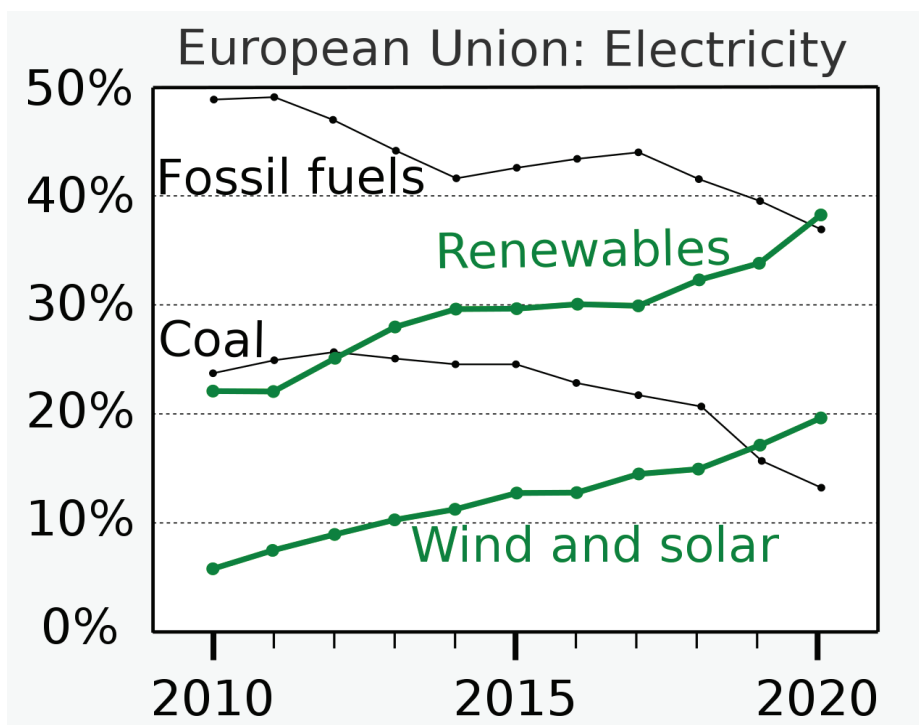
Европската алијанса за енергетски истражувања (EERA) е основана од водечки истражувачки институти во Европската унија, за да ги прошири и да ги оптимизира капацитетите за истражување на енергијата на ЕУ преку сподолување на национални капацитети од светска класа и заедничка реализација на национални и европски програми. Формирана во 2008 година, EERA има намера да биде клучен актер на Стратешкиот енергетски технолошки план на ЕУ (План SET) и ќе придонесе за забрзување на развојот на нови технологии со ниска содржина на јаглерод за Унијата да се придвижи кон економија со низок јаглерод. Во мај 2017 година, Нилс Андерс Роке од СИНТЕФ (SINTEF) беше назначен за претседател на EERA.

Извори на енергија

Во 2020 година, обновливите извори на енергија ги надминаа фосилните горива како главен извор на електрична енергија на Европската унија по прв пат.

Климатската и енергетската политика е избор помеѓу демократија и автократија. Изборот е еден помеѓу олигархиите на нафта и гас засновани на покровителство од една страна и адаптивна и иновативна економија со ниска потрошувачка на јаглерод од друга страна.

Според барањата на Директивата за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија, која стапи на сила во октомври 2001 година, се очекува земјите-членки да ги исполнат „индикативните“ цели за производство на обновлива енергија. Иако има значителни разлики во националните цели, просекот е дека 22% од електричната енергија треба да се произведува од обновливи извори до 2010 година (во споредба со 13,9% во 1997 година).

Сл. 79. Во 2020 година, обновливите извори на енергија ги надминаа фосилните горива како главен извор на електрична енергија на Европската унија по прв пат

Европската комисија во својот патоказ за обновливи извори на енергија²¹ предложи обврзувачка цел за зголемување на нивото на обновлива енергија во целокупниот микс на ЕУ од помалку од 7% на 20% до 2020 година.

Европа потроши 406 милијарди евра во 2011 година и 545 милијарди евра во 2012 година за увоз на фосилни горива. Ова е околу три пати повеќе од цената на грчката финансиска помош до 2013 година. Во 2012 година, енергијата на ветерот избегна 9,6 милијарди евра трошоци за фосилни горива. EWEA препорачува обврзувачка цел за обновлива енергија за поддршка во замена на фосилните горива со енергија од ветер во Европа преку обезбедување на стабилна регулаторна рамка. Дополнително, тој препорачува да се постави стандард за изведба на минимални емисии за сите новоизградени електрични инсталации.

Повеќе од една деценија, Европската инвестициска банка управува со капацитетот на Европската локална енергетска помош (ELENA) во име на Европската комисија, кој обезбедува техничка помош на кој било приватен или јавен субјект со цел да помогне во подготовката на енергетски ефикасни и обновливи енергетски инвестиции во згради или иновативни проекти за урбан транспорт. Фондот за модернизација на ЕУ, формиран во 2018 година како дел од новата директива на ЕУ за системот за тргување со емисии (ETS) и со директен ангажман од ЕИБ¹², цели на таквите инвестиции, како и на енергетската ефикасност и фер транзиција во десет земји-членки.

8.4. ЕВРОПСКИОТ ЗЕЛЕН ДОГОВОР

Сл. 80. Симболот на Европскиот зелен договор

Европскиот зелен договор, одобрен во 2020 година, е збир на политички иницијативи на Европската комисија со сеопфатна цел да ја направи Европската унија (ЕУ) климатско неутрална во 2050 година. Ќе биде претставен и план за оцена на влијанието за зголемување на целта на ЕУ за намалување на емисиите на стакленички гасови за 2030 година на најмалку 50% и до 55% во споредба со нивоата од 1990 година. Планот е да се разгледа секој закон за неговите климатски заслуги, а исто така да се воведо ново законодавство за циркуларна економија, реновирање згради, биодиверзитет, земјоделство и иновации.

Претседателката на Европската комисија, Урсула фон дер Лајен, изјави дека Европскиот зелен договор ќе биде „човекот на Месечината“ на Европа. Фон дер Лајен

го назначи Франс Тимерманс за извршен потпретседател на Европската комисија за Европскиот зелен договор. На 13 декември 2019 година, Европскиот совет одлучи да продолжи со планот, со откажување за Полска. На 15 јануари 2020 година, Европскиот парламент исто така гласаше за поддршка на договорот, со барања за поголема амбиција.

Сл. 81. Усвојувањето на Зелениот договор на ЕУ

Стратегијата на Европската комисија за климатски промени, почната во 2020 година, е фокусирана на ветувањето дека Европа ќе ја направи нето-нулта емисија на стакленички гасови до 2050 година и да покаже дека економиите ќе се развиваат без зголемување на искористеноста на ресурсите. Сепак, Зелениот договор има мерки за да се осигури дека нациите што веќе се потпираат на фосилни горива нема да останат зад транзицијата кон обновлива енергија.

Сл. 82. Зелениот договор на ЕУ

Цели:

Основната цел на Европскиот зелен договор е Европската унија да стане првиот „климатски неутрален блок“ во светот до 2050 година.

Планот вклучува потенцијални тарифи за јаглерод за земјите што не го намалуваат загадувањето со стакленички гасови со иста стапка. Механизмот за постигнување на ова се нарекува Механизам за приспособување на границите на јаглеродот (СВАМ). Исто така вклучува:

- акциски план за циркуларна економија, Европската комисија објави голем број

публикации за циркуларната економија, вклучително и онаа што бара од земјите-членки да спроведат активности поврзани со промена на нивните економии во циркуларни економии. СЕ навистина стана клучна компонента на Европскиот зелен договор и Планот за закрепнување од коронавирус на Комисијата Фон дер Лајен (2019-сега), и беше клучна компонента на амбицијата на Комисијата Јункер да создаде одржлив, ниско-јаглерод, ефикасна во однос на ресурсите и конкурентна економија;

- преглед и можна ревизија (каде што е потребно) на сите релевантни политички инструменти поврзани со климата, вклучувајќи го и Системот за тргување со емисии;
- стратегија „Од фарма до вилушка“ (Farm to Fork) заедно со промена на фокусот од усогласеност кон перформанси (што ќе ги награди земјоделците за управување и складирање јаглерод во почвата, подобро управување со хранливи материи, намалување на емисиите);
- ревизија на Директивата за оданочување на енергијата што внимателно ги разгледува субвенциите за фосилните горива и даночните ослободувања (воздухопловство, превоз);
- одржлива и паметна стратегија за мобилност;
- стратегија за шуми на ЕУ. Последново ќе има како свои клучни цели ефективно пошумување и зачувување и обновување на шумите во Европа.

Сл. 83. „Хоризонт Европа“ како поддршка на Зелениот договор

Исто така, се потпира на „Хоризонт Европа“, за да игра клучна улога во поттикнување на националните јавни и приватни инвестиции. Преку партнерства со индустријата и земјите членки, ќе ги поддржи истражувањата и иновациите за транспортните технологии, вклучувајќи батерии, чист водород, производство на ниско јаглероден челик, кружни био базирани сектори и изградена средина.

ЕУ планира да ги финансира политиките утврдени во Зелениот договор преку инвестициски план „Инвест ЕУ“ (Invest EU), кој предвидува инвестиции од најмалку еден трилион евра. Понатаму, за да ги постигне своите цели утврдени во договорот, ЕУ проценува дека ќе бидат потребни околу 260 милијарди евра годишно до 2030 година во инвестиции.

Пред 1970 година биле изградени речиси половина од сите европски станбени објекти. Во тоа време, не било земено предвид количеството енергија што ја користат

материјалите и стандардите. Со сегашното темпо на реновирање, достигнувањето на високо енергетски ефикасни и декарбонизирани згради може да потрае повеќе од еден век. Една од главните цели на Европскиот зелен договор е „барем двојно, па дури и тројно“ да ја зголеми сегашната стапка на обнова од приближно 1%. Ова важи и надвор од ЕУ. Покрај рехабилитацијата, потребни се инвестиции за да се овозможи развој на нови ефикасни и еколошки структури.

Во јули 2021 година, Европската комисија го објави својот законски пакет „Fit for 55“, кој содржи важни насоки за иднината на автомобилската индустрија: Сите нови автомобили што се продаваат во ЕУ мораат да бидат возила со нулта емисија од 2035 година.

Во контекст на Парискиот договор, а со тоа и користењето на денешните емисии како основна линија, од 1990 година емисиите на ЕУ веќе се намалија за 25% во 2019 година, целта за намалување од 55%, користејќи ја 1990 година како основна линија, во термини од 2019 година претставува цел за намалување од 40%. што може да се пресмета со оваа равенка:

$$(0,55-0,25)/(1-0,25) = 0,40 \cdot 100 = 40 \%$$

Според Извештајот за јазот на емисиите за 2020 година од Програмата за животна средина на Обединетите нации, исполнувањето на целта за зголемување на температурата од 1,5 °C од Парискиот договор (со 66% веројатност) бара GtCO_{2e} 34/59 = 57% намалување на емисиите на глобално ниво од нивоата во 2019 година до 2030 година, затоа е многу над целта од 40% на Европскиот зелен договор. Оваа цел за намалување на емисиите од 57% во 2030 година претставува просечни глобални намалувања, додека напредните економии се очекува да придонесат повеќе.

Области на Зелениот договор

Чиста енергија

Климатската неутралност до 2050 година е главната цел на Европскиот зелен договор. За да ја достигне својата цел за климатска неутралност, една цел на ЕУ е да го декарбонизира нивниот енергетски систем со цел да се постигне „нето-нула емисии на стакленички гасови до 2050 година“. Нивната релевантна енергетска директива е наменета да се разгледа и да се приспособи доколку се појавуваат проблематични области. Ќе бидат разгледани и многу други важечки и сегашни регулативи. Во 2023 година, земјите членки ќе ги ажурираат своите климатски и национални енергетски планови за да се придржуваат до климатската цел на ЕУ за 2030 година. Клучните принципи вклучуваат:

- да се даде приоритет на енергетската ефикасност;
- да се развие електро енергетски сектор базиран главно на обновливи извори на енергија;
- да обезбеди достапно снабдување со енергија на ЕУ;
- и да имаме целосно интегриран, меѓусебно поврзан дигитализиран енергетски пазар на ЕУ.

Сл. 84. Чистата енергија – една од целите на Зелениот договор

Во 2020 година, Европската комисија ја откри својата стратегија за позелена, почиста енергетска иднина. Стратегијата на ЕУ за интеграција на енергетскиот систем служи како рамка за енергетска транзиција, која опфаќа мерки за постигнување на покружен систем и мерки за спроведување на поголема директна електрификација, како и за развој на чисти горива (вклучувајќи го и водородот). Лансирана е и Европската алијанса за чист водород, бидејќи водородот има посебна улога во оваа сеизмичка промена.

Одржлива индустрија

Друга целна област за постигнување на климатските цели на ЕУ е воведувањето на Индустриската политика за циркуларна економија. Во март 2020 година, ЕУ ја објави својата индустриска стратегија со нејзина цел „да ги зајакне граѓаните, да ги ревитализира регионите и да ги имаат најдобрите технологии“, „климатски неутрални“ пазари на стоки соодветни за циркуларна економија. Ова дополнително повлекува „декарбонизација и модернизација на енергетски интензивните индустрии како што се челикот и цементот“.

Се предвидува да се воведат и политика за „одржливи производи“ што ќе се фокусира на намалување на трошењето материјали. Ова има цел да обезбеди производите повторно да се користат и да се зајакнат процесите на рециклирање. Материјалите на кои особено се фокусирани вклучуваат „текстил, градежништво, возила, батерии, електроника и пластика“. правилата за транспорт на отпад и нелегален извоз“. Исто така, ЕУ спомена дека „Комисијата исто така ќе предложи да се ревидираат правилата за возилата на крајот на животот со цел да се промовираат повеќе кружни деловни модели“.

Градење и реновирање

Оваа политика е насочена кон процесот на градење и реновирање во однос на нивните моментално неодржливи методи. Во процесот се користат и многу необновливи ресурси. Така, планот се фокусира на промовирање на употребата на енергетски ефикасни методи за градење, како што се згради против климатски услови, зголемување на дигитализацијата и спроведување на правилата околу енергетските перформанси на зградите. Ќе се случи и реновирање на социјалните станови со цел да се намалат цените на сметките за енергија за оние што се помалку способни да ги

финансираат овие трошоци. Тие имаат цел тројно да ја зголемат стапката на реновирање на сите згради за да го намалат загадувањето што се емитува за време на овие процеси.

Дигиталните технологии се важни за постигнување на еколошките цели на Европскиот зелен договор. Дигиталните технологии што се појавуваат, доколку се применат правилно, имаат потенцијал да играат клучна улога во решавањето на еколошките прашања. Мобилност на паметни градови, прецизно земјоделство, одржливи синџири на снабдување, мониторинг на животната средина и предвидување катастрофи се само неколку примери.

Од фарма до виљушка

Стратегијата „Од фарма до виљушка“ го следи прашањето за одржливост на храната, како и поддршката доделена на производителите, т.е. земјоделците и рибарите. Методите на производство и трансфер на овие ресурси се она што ЕУ го разгледува пријателски пристап за климата, со цел да се зголеми и ефикасноста. Цената и квалитетот на стоката ќе имаат цел да не бидат попречувани при овие ново усвоени процеси. Специфичните целни области вклучуваат намалување на употребата на хемиски пестициди, зголемување на достапноста на опциите за здрава храна и помагање на потрошувачите да ги разберат здравствените оценки на производите и одржливото пакување.

Сл. 85. Стратегијата „Од фарма до виљушка“ на ЕУ

На официјалната страница на програмата „Од фарма до виљушка“ е цитиран Франс Тимерманс, извршниот потпретседател на Европската комисија, кој вели дека:

„Кризата со коронавирусот покажа колку сите ние сме ранливи и колку е важно да се врати рамнотежата помеѓу човековата активност и природата. Во срцето на Зелениот договор, стратегиите за биолошка разновидност и „Фарм до виљушка“ укажуваат на нова и подобра рамнотежа на природата, прехранбените системи и биолошката разновидност, да го заштитиме здравјето и благосостојбата на нашите луѓе, а во исто време да ја зголемиме конкурентноста и еластичноста на ЕУ. Овие стратегии се клучен дел од големата транзиција во која се впуштаме.“

Програмата ги вклучува следните цели:

- До 2030 година 25% од земјоделството во ЕУ да биде органско.
- Намалете ја за 50% употребата на пестициди до 2030 година.
- Намалете ја употребата на ѓубрива за 20% до 2030 година.
- Намалете ја загубата на хранливи материи за најмалку 50%.
- Намалување на употребата на антимицробни средства во земјоделството и антимицробни средства во аквакултурата за 50% до 2030 година.
- Создадете одржливо означување на храната.
- Намалете го отпадот од храна за 50% до 2030 година.
- Посветете се на истражување поврзано со прашањето десет милијарди евра.

Елиминирање на загадувањето

„Акцискиот план за нула загадување“ што треба да го усвои комисијата во 2021 година има намера да не постигне загадување од „сите извори“, со чистење на воздухот, водата и почвата до 2050 година. Стандардите за квалитет на животната средина треба да бидат целосно исполнети, со што сите индустриски активности ќе бидат во средини без токсични отпади. Политиките за управување со водите во земјоделската и во урбаната индустрија ќе бидат занемарени за да одговараат на политиката „без штета“. Штетните ресурси како што се микропластиката и хемикалиите, како што се фармацевтските производи, кои ја загрозуваат животната средина имаат цел да бидат заменети за да се постигне оваа цел. Стратегијата „Од фарма до виљушка“ помага за намалување на загадувањето од вишокот хранливи материи и одржливи методи на производство и транспорт.

Некои формулации на планот како „без токсични“ и „нула загадување“ беа критикувани од Проектот за генетска писменост како антинаучни и контрадикторни, бидејќи секоја супстанција може да биде токсична во одредена доза, а речиси секој процес поврзан со животот резултира со „загадување“.

Одржлива мобилност

Намалувањето на емисиите од транспортните методи е уште една целна област во рамките на Европскиот зелен договор. Има намера да се имплементира сеопфатна стратегија за „Одржлива и паметна мобилност“. Ова ќе го зголеми усвојувањето на одржливи и алтернативни горива во патниот, поморскиот и воздушниот транспорт и ќе ги поправи стандардите за емисија за возилата со мотори со согорување. Исто така, има цел да ги направи достапни одржливите алтернативни решенија за бизнисите и јавноста. Паметните системи и апликации за управување со сообраќајот имаат намера да бидат развиени како решение. Методите за испорака на товарот имаат цел да бидат изменети, при што претпочитаните патишта се по копно или вода. Промените во јавниот превоз имаат за цел да го намалат јавниот метеж, како и загадувањето. Инсталирањето паркинзи за полнење за електрични возила има намера да го поттикне купувањето возила со ниски емисии. Планот „Единствено европско небо“ се фокусира на управување со воздушниот сообраќај со цел да се зголеми безбедноста, ефикасноста на летот и еколошки услови.

Биодиверзитет

Заштита на биодиверзитетот на ЕУ: Стратегијата за заштита на биодиверзитетот на Европската унија ќе биде претставена во 2021 година. Реставрацијата на засегнатите екосистеми е наменета да се случи преку спроведување методи на органско земјоделство, помагање на процесите на опрашување, враќање на реките што течат слободно, намалување на пестицидите што му штетат на околниот животински свет и пошумување. ЕУ сака да заштити 30% од копното и 30% од морето, истовремено создавајќи построги заштитни мерки околу новите и старите шуми. Нивната цел е да ги обноват еко системите и нивните биолошки нивоа.

Официјалната страница на Стратегијата на ЕУ за биолошка разновидност за 2030 година ја цитира Урсула фон дер Лајен, претседател на Европската комисија, која вели дека:

„Повторно да ја направиме природата здрава е клучот за нашата физичка и ментална благосостојба и е сојузник во борбата против климатските промени и појавата на болести. Тоа е во срцето на нашата стратегија за раст, Европскиот зелен договор и е дел од европското закрепнување што повеќе ѝ враќа на планетата отколку што и одзема“.

Стратегијата за биолошка разновидност е суштински дел од стратегијата за ублажување на климатските промени на Европската унија. Од 25% од европскиот буџет што ќе одат за борба против климатските промени, голем дел од нив ќе бидат наменети за обновување на биолошката разновидност и решенија засновани на природата.

Стратегијата на ЕУ за биолошка разновидност за 2030 година ги вклучува следните цели:

- Заштитете 30% од морската територија и 30% од копнената територија, особено примарните шуми и старите шуми.
- Засадете три милијарди дрвја до 2030 година.
- Вратете ги реките во должина од најмалку 25.000 километри, така што тие ќе станат слободно проточни.
- Намалете ја употребата на пестициди за 50% до 2030 година.
- Зголемете го органското земјоделство.
- Зголемете го биодиверзитетот во земјоделството.
- Свртете го падот на опрашувачите.
- Давајте 20 милијарди евра годишно за ова прашање и направете го дел од деловната практика.

Според страницата, приближно половина од глобалниот БДП зависи од природата. Во Европа, многу делови од економијата што генерираат трилиони евра годишно, зависат од природата. Во моментов, придобивките од „Натура 2000“ во Европа придонесуваат со 200 - 300 милијарди евра годишно [44]. Флорика Финк-Хојер, генерален директор на Генералниот директорат за животна средина, рече дека ЕУ има „амбиција да биде поставувач на стандарди“ за глобалната политика за биолошка разновидност

Мотивација

Главната цел на Европскиот зелен договор е да стане климатски неутрална до 2050 година. Причините што се залагаат за создавање на планот се засноваат на еколошките прашања, како што се климатските промени, губењето на биодиверзитетот, осиромашувањето на озонот, загадувањето на водата, урбаниот стрес, производство на отпад и друго. Следниве статистички податоци ги истакнуваат прашањата поврзани со климата во Европската унија:

- Во однос на климатските промени, се предвидува дека нивоата на јаглерод диоксид ќе се удвојат до 2030 година, при што температурата во Европа се очекува да се зголеми за 2-3 °C во летната сезона.
- Европа е одговорна за речиси третина од емисиите на гас во светот што го осиромашуваат озонот.
- Повеќе од 50% од целата површина каде што се наоѓаат еко системите во Европа се претставени со закани од проблеми и стресови во управувањето.[46]
- Во просек, 700.000 хектари шумски површини годишно горат од пожари „често предизвикани од социо-економски фактори“ во рамките на Европската унија, што доведува до деградација на шумите.

ДИСКУСИЈА

1. Кога се донесени првите политички документи за ЕУ за животната средина?
2. Кои се областите на Европскиот зелен договор ?
3. За Европската енергетска политика и примената на обновливите извори на енергија?
4. Цели и задачи на Европската програма за климатски промени!
5. Објасни го инструментот – Директива за еколошки криминал!

9. ЕКО-ПОЛИТИКИ ОД РЕГИОНОТ

9.1. ЕКОЛОШКА ПОЛИТИКА НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Во Србија денес јасно можат да се видат последиците од децениското запоставување на животната средина, што е резултат на неколку фактори:

- системот на самоуправниот социјализам не успеа да го усогласи индустрискиот развој со грижата за животната средина,
- негативните ефекти од економските санкции и конфликтите во регионот.

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ
И ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сл. 86. Министерство за заштита на животната средина на Република Србија

Секретаријатот за заштита на животната средина, кој е основан во 1989 година, ја воведува идната институционализација на политиката за животна средина во Србија. Во 1991 година Србија го доби Министерството за заштита на животната средина. Истата година беше донесен Законот за заштита на животната средина, најважниот закон во областа на политиката за животна средина, а веднаш потоа дојде до донесување на посебни закони што подетално се занимаваа со одделни сектори.

Законот за заштита на животната средина од 1991 година станал концептуално застарен на почетокот на 21 век. Новиот Закон влезе во собраниска процедура неколку години подоцна - во текот на 2004 година, а беше усвоен од Народното собрание на Република Србија на крајот на истата година.

Актери на политиката за животна средина во Србија, според Законот за заштита на животната средина, се: а) Републиката; б) автономна покраина; в) единица на локалната самоуправа; г) компании, други домашни и странски правни лица и претприемачи кои при вршење на стопански и други дејности користат природни вредности, ја загрозуваат или ја загадуваат животната средина; д) научни и стручни организации и други јавни служби; е) граѓани, групи граѓани, нивни здруженија, професионални или други организации.

Во продолжение е даден краток осврт на еволуцијата на еден од клучните актери во креирањето на политиката за животна средина на Министерството задолжено за еколошки прашања, следејќи ја од почетокот на 21 век до денес. Неколку децении подоцна, откако тоа го направија развиените европски земји, во 2001 година во Србија беше формирано Министерство за здравство и заштита на животната средина (со внатрешно одделение на Дирекцијата за заштита на животната средина), кое не траеше долго во 2001-2002 година; го наследи Министерството за заштита на

природните ресурси и животната средина во 2002-2004 година. (со внатрешна единица на Управата за шумарство); потоа, во следната влада, на ова министерство му беше приклучен научниот сектор - Министерството за наука и заштита на животната средина 2004-2007 година. (со внатрешни единици: Управа за заштита на животната средина и Агенција за заштита на животната средина); во следната влада, која траеше само една година, Министерството функционираше без поврзан сектор Министерството за заштита на животната средина во 2007-2008 година. (со внатрешна единица на Агенцијата за заштита на животната средина); потоа просторното планирање е додадено на Министерството за животна средина - Министерство за животна средина и просторно планирање 2008-2012 година. (со внатрешната единица на Агенцијата за заштита на животната средина), така што просторното планирање би се заменило со енергетика во идната влада - Министерството за енергетика, развој и заштита на животната средина 2012-2014 година, и конечно, во владата што беше формирана во 2014 година. - Министерството за земјоделство и заштита на животната средина, а во сегашната влада постои како посебно Министерство за заштита на животната средина.

Во креирањето и спроведувањето на политиката за животна средина, покрај надлежното министерство, учествуваат и инспекциските органи, јавните служби, како и други институции од секторот на државната управа. Комплексноста на политиката за животна средина и нејзината поврзаност со другите јавни политики укажува дека голем број државни актери се занимаваат со оваа област, како што се различни министерства (урбано планирање и просторно планирање; земјоделство, шумарство и водостопанство; рударство и енергетика; здравство; одбрана, внатрешни и надворешни работи). Повеќето од споменатите министерства имаат сектори, односно одделенија што се занимаваат со одредени аспекти на животната средина (од 2001 година Министерството за здравство врши контрола над санитарните прописи поврзани со заштитата на животната средина; Дирекцијата за заштита на растенијата како и Дирекцијата за шуми се во Министерството за земјоделство, Министерството за рударство и енергетика е одговорно за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија).

Сл. 87. Капацитети за чиста животна средина во Србија

Значајна улога имаат и агенциите што се подредени на министерството, меѓу кои треба да се издвои Агенцијата за заштита на животната средина на Република Србија, која врши задачи поврзани со: „собирање и консолидација на податоци за животната средина, нивна обработка и подготовка на извештаи за состојбата на животната средина и спроведување на политиката за заштита на животната средина, како и соработката со Европската агенција за животна средина (ЕЕА)“. Агенцијата е основана во 2003 година.

„Надлежноста на автономната покраина во областа на животната средина е одредена со голем број прописи: АП Војводина, преку Покраинскиот секретаријат за заштита на животната средина и одржлив развој, донесува програма за заштита на животната средина на територијата на покраината и утврдува мерки за нејзино спроведување; уредува одредени прашања за заштита на развојот и подобрување на животната средина од интерес на Покраината; дава согласност за анализа на влијанието на работите и зградите врз животната средина; ги одобрува основите и програмите за заштита и унапредување на растителниот и животинскиот свет, шумите и водите; формира информативен потсистем за заштита и унапредување на животната средина како и единствен информативен систем на Републиката; врши административен надзор во сите области на заштита на животната средина, освен во областите на опасните материји и зачувувањето на биолошката разновидност; и презема мерки за отстранување на незаконитоста“.

На локално ниво „секретаријатите за заштита на животната средина имаат одговорност за: заштита на воздухот, заштита од врева, управување со комунален отпад, урбанистичко планирање, градежни дозволи за мали објекти, како и стратешка проценка на влијанието на проектите врз животната средина и издавање на интегрирани дозволи во рамките на нивната јурисдикција“.

Учеството на деловните субјекти како чинители на политиките за животна средина зависат од повеќе фактори како што се: природата на деловното работење и видот на економската активност, правата и обврските што ги добиваат компаниите врз основа на прописите од областа на животната средина.

Како чинители на политиката за животна средина, граѓанските организации ја играат улогата на посредници меѓу граѓаните и институциите. Најважната улога на граѓанските организации во доменот на политиката за животна средина е можноста горенаведените организации да учествуваат во процесот на креирање на еколошки прописи.

Принципот на учество на граѓаните подразбира дека оние кои се засегнати од одлуките имаат право да бидат вклучени во процесот на донесување одлуки. Сепак, истото важи и за учеството на граѓаните како и за еколошките организации нивното влијание врз креирањето на политиката за животна средина е занемарливо.

Треба да се споменат и регулаторните тела кои се формирани по 2004 година. Агенцијата за хемикалии е основана со цел да обезбеди административни услови за високо квалитетно, ефикасно и безбедно управување со хемикалиите и биоцидните производи. Јавните здравствени институти се занимаваат со набљудување и мерење на квалитетот на амбиенталниот воздух, ја следат хигиенската исправност на водата за пиење и вревата во околината; мерење и контрола се врши во 27 градови. Од институциите што на Министерството му даваат информации и извештаи за состојбата на животната средина, треба да се наведат: Републички хидрометеоролошки завод, Завод за заштита на природата на Србија, Завод за водостопанство „Јарослав Черни“.

Институт за земјиште, Институт за здравствена заштита на Србија „Д-р Милан Јовановиќ Батут“, како и други институти за јавно здравје во Србија.

Клучни акти во областа на заштитата на животната средина се: Закон за заштита на животната средина, Закон за интегрирано спречување и контрола на загадувањето на животната средина, Закон за стратегиска оцена на влијанието врз животната средина и Закон за оцена на влијанието врз животната средина. Овие закони се усогласени со следните европски регулативи за животната средина: Директива за оцена на влијанието врз животната средина, Директива за стратегиска оцена на влијанието, Директива за интегрирано спречување и контрола на загадувањето.

Сл. 88. Чистата природа на Србија

На 12 мај 2009 година, Народното собрание на Република Србија донесе шеснаесет еколошки прописи. Усвојувањето на овие закони е еден од условите во процесот на пристапување на Србија во ЕУ. Стратешката рамка на системот за заштита на животната средина е вrameна со следниве документи: Национална стратегија за пристапување на Србија во ЕУ, Физибилити студија и приоритети дефинирани од Европското партнерство, Стратегија за намалување на сиромаштијата, Стратегија за управување со отпад, Стратегија за одржлив развој, Фондација за управување со води на Србија, Предлог за Национална програма за заштита на животната средина. Националната стратегија за приближување во областа на животната средина е донесена во декември 2011 година. Стратегијата претставува надградба на Националната програма за интеграција на Република Србија во Европската унија, Националната програма за заштита на животната средина и Националната стратегија за одржлив развој. Националната стратегија за приближување има двојна цел: да одговори на предизвиците поврзани со примената на европското законодавство за животна средина и да обезбеди основа за пристапните преговори според Поглавје 27 (заштита на животната средина).

Националната програма за усвојување на *acquis* на Европската унија за периодот од 2014 до 2018 година е договорена во јули 2014 година и во неа се дефинирани развојните и стратешките цели, релевантните политики, реформите и мерките неопходни за реализација на споменатите цели. Воспоставува детален план за усогласување на законодавството и ги дефинира административните и финансиските капацитети

потребни за тоа. Стратешката рамка на политиката за животна средина во Србија постојано се освежува со менување на веќе постојните стратегии, но и со паралелно развивање на нови.

Сите досега анализирани инструменти спаѓаат во групата на правни и рамковни инструменти. Законот за заштита на животната средина предвидува неколку вида економски инструменти: „1) надоместок за користење на природните вредности; 2) надоместок за загадување на животната средина со емисии, односно отпад или производи, суровини и полу производи што содржат супстанции штетни за животната средина; 3) поврат, ослободување или намалување на надоместокот за загадување на животната средина; 4) надоместок за заштита и унапредување на животната средина и тоа за: а) користење на станбено-деловни згради, станови и деловни простории за живеење, односно вршење на деловни активности, како и за користење земјиште за извршување на редовни активности; б) вршење на одредени работи што влијаат на животната средина, а кои ги утврдува Владата; в) транспорт на нафта и нафтени деривати, како и суровини, производи и полупроизводи од хемиски и други опасни материи од индустријата или за индустријата на подрачјето на единицата на локалната самоуправа со статус на загрозувана животна средина во област. од значење за Република Србија; 5) Фонд за заштита на животната средина; б) мерки за економски поттик: а) за правни и физички лица кои применуваат технологии, произведуваат и продаваат производи чие влијание е поповолно од другите од слична природа, односно кои користат обновливи извори на енергија (сонце, ветер, биогаз), опрема и уреди што директно служат за заштита на животната средина, можат да се утврдат даночни, царински и други олеснувања или ослободувања од обврската за плаќање, под услови и на начин утврдени со посебен закон; б) за потрошувачите кои систематски ги враќаат користените и неупотребливи уреди или нивни делови, производи или нивно пакување, производители кои обезбедуваат нивно рециклирање или отстранување, односно го намалуваат негативното влијание на нивните активности врз животната средина на друг организиран начин, можат да се воспостават посебни стимулативни мерки. во вид на субвенции, депозити и нивно враќање, под услови и на начин утврдени со посебен закон“.

Целта на процесот на европеизација на домашната еколошка регулатива е целосно усогласување на националното законодавство за животна средина (и соодветниот административен систем) за да се постигне целосна усогласеност со барањата на европското законодавство, не само формално, туку и реално. За имплементација на европските еколошки регулативи, неопходно е да се поседуваат добри административни капацитети, инфраструктура и финансиски ресурси, додека за имплементација е важно да се врши административен и судски надзор над спроведувањето на прописите.

Транспонирањето на прописите за животна средина е целосно задача на централната власт, додека имплементацијата и примената најчесто се поделени помеѓу различни нивоа на власт - централно, регионално и локално. Затоа е неопходно да се обезбедат регионални и локални административни капацитети, инфраструктура, како и да се предвидат соодветни извори на финансирање. Зајакнувањето на регионалните и локалните административни капацитети е важно од перспектива на добивање средства од структурните, кохезиските и земјоделските фондови на ЕУ.

Повеќе од 30% од сите прописи што Србија треба да ги усвои и да ги спроведе во процесот на европска интеграција припаѓаат на доменот на политиката за животна средина. Очигледно е дека во Србија процесот на усогласување на законите најчесто се одвива формално, со инсистирање на донесување закони и други подзаконски акти, а незначително внимание се посветува на нивното спроведување. Истата ситуација ги снајде речиси сите земји од ЦИЕ, така што можеме да зборуваме за сличноста на еколошките предизвици во процесот на пристапување.

Имплементацијата на регулативите за животна средина не може да биде успешна без големи инвестиции во инфраструктурата (објекти за управување со комунален отпад, капацитети за третман на комунални отпадни води, капацитети за снабдување со вода за пиење, капацитети за управување со опасен отпад), како и зајакнување на административните капацитети на сите нивоа на власта. Договорот за функционирање на ЕУ бара од земјите-членки да обезбедат финансирање и спроведување на политиката за животна средина (член 192, став 4). Финансиските пресметки за потребните инвестиции се разликуваат: од 2% од БДП за Чешка до 11% од БДП за Бугарија. Овие бројки не можат буквално да се применат за Србија поради неколку причини: проценката на трошоците за земјите од ЦИЕ е направена во однос на тогашната група европски регулативи за животна средина, кои се помали по обем во споредба со денешните (новите регулативи, особено во областите на борба со климатски промени, енергетската ефикасност и управувањето со хемикалии); проценката на трошоците за приспособување за секоја земја почнува од анализата на расположливите инфраструктурни и административни капацитети.

Спроведувањето на прописите за животната средина е сложен процес. Основното прашање што се наметнува во врска со преземањето на политиката за животна средина е прашањето за постоењето на институционални и административни капацитети за спроведување на регулативата за животна средина. Бројот на инспектори за заштита на животната средина на национално ниво е околу 100, на ниво на провинција околу 20 и на локално ниво околу 200 (на ниво на локални самоуправи околу 160 лица се вработени за работи за заштита на животната средина).

Стратегија за управување со отпад за периодот од 2010 до 2019 година

Имплементација на Стратегијата и Законот за управување со отпад за периодот од 2010 до 2019 година, заедно со другите регулативи поврзани со управувањето со отпадот, треба да има цел да создаде интегриран систем за управување со отпад. Воспоставувањето на интегриран систем за управување со отпад е предизвик за сите нивоа на власт во Србија, пред се поради високата цена на трошоците.

Сл. 89. Капацитети за преработка на отпадот во Србија

Законот конкретно налага отпадот да се третира или да се одлага колку што е можно поблиску до местото на потекло, со цел да се избегне транспортот и потенцијалните ризици за животната средина. Единиците на локалната самоуправа се должни врз основа на договор со една или повеќе единици на локалната самоуправа да ја утврдат локацијата за изградба и работа на капацитети за складирање, третман или депонирање отпад на нивната територија. Од единиците на локалната самоуправа се бара да имаат локални планови за управување со отпад, да обезбедат инфраструктура за собирање на отпадот од домаќинствата, како што се контејнери или други средства за собирање на комуналниот отпад што не може да се стави во контејнери (кабаст отпад). Кога станува збор за опасниот отпад што потекнува од домаќинството (пестициди, бои и лакови, батерии за отпадно масло), тој треба да се достави на место определено за собирање на овој вид отпад. Законот го охрабрува здружувањето на општините со цел да се реши проблемот со депонирањето на отпадот и на тој начин се дава можност за основање компании од нови профили што би се занимавале со дел од сегментите на управување со отпад, што на некој начин би придонело за намалување на невработеноста. Формирањето на регионални центри за управување со отпад е неопходно од едноставна причина за самодоволност, односно го решава проблемот со отпадот што се појавил на територијата на Србија (принцип на решавање на еколошките проблеми на изворот).

9.2 ИНТЕГРИРАН НАЦИОНАЛЕН ЕНЕРГЕТСКИ И КЛИМАСКИ ПЛАН ЗА Р. СРБИЈА ЗА ПЕРИОДОТ ОД 2021 ДО 2030 СО ВИЗИЈА СО 2050 ГОДИНА

ШТО Е ИНТЕГРИРАНИОТ НАЦИОНАЛЕН ЕНЕРГЕТСКИ И КЛИМАТСКИ ПЛАН (ИНЕКП)?

Познато е дека во рамките на ЕУ е воспоставена јасна правно обврзувачка рамка за постигнување на целите на Парискиот договор од 2015 година, а воспоставени се амбициозни цели за 2030 година во однос на обновливите извори на енергија, енергетската ефикасност и намалувањето на емисиите на стакленички гасови. За да се дефинираат овие цели, слично како и земјите-членки на ЕУ, договорните страни на Енергетската заедница, во која спаѓа и Република Србија, се обврзани да подготват Интегрирани национални енергетски и климатски планови, да ги следат споменатите области и да известуваат за нив. .

Покрај тоа, Србија е потписник на декларацијата од Софија за Зелената агенда за Западен Балкан, која исто така обврзува да се подготви Интегриран план за енергија и клима.

Во согласност со политиката на ЕУ во областа на енергетиката и климата и streмежот да се спроведе декарбонизација до 2050 година и да се постигне климатска неутралност, Министерскиот совет на енергетската заедница ја усвои Препораката за подготовка и развој на интегрирани национални енергетски и климатски планови (Препорака на Министерскиот совет на енергетската заедница (2018/1/MC-EnC) од

договорните страни на енергетската заедница. Овие планови ги опфаќаат сите пет димензии на Енергетската унија и се неопходни алатки за стратешко планирање на енергетската и климатската политика. Енергетската заедница има развиено насоки за развој на интегрирани енергетски и климатски планови (УПАТСТВА ЗА ПОЛИТИКА од Секретаријатот на енергетската заедница за развој на национални планови за енергија и клима според Препораката 2018/01/МС-ЕнС).

Во согласност со гореспоменатата препорака, Република Србија беше должна да го развие и да го усвои Интегрираниот национален план за енергија и клима на РС за периодот од 2021 до 2030 година, вклучувајќи ја и перспективата до 2050 година, со цел да обезбеди конзистентност со долгорочните релевантни цели на политиката на ниво на ЕУ, УНФЦЦЦ и енергетски заедници.

Интегрираните национални енергетски и климатски планови, во согласност со Упатството, меѓу другото, треба да ги содржат следните елементи:

- 1) преглед на моменталната состојба;
- 2) цели, политики и мерки за петте димензии на Енергетската унија;
- 3) интегрирани проекции и индикатори вклучувајќи референтни сценарија и сценарија за политики што ги проценуваат релевантните влијанија на политиките и предложените мерки,
- 4) известување за спроведувањето на националните планови итн.

При проектирање и дефинирање сценарија на политиката, важно е да се земе предвид макроекономскиот контекст (како што се очекуваниот бруто домашен производ и порастот на населението), како и други фактори, вклучувајќи: структурни промени во економијата што веројатно ќе влијаат на енергетскиот систем и емисиите на стакленички гасови, глобалните енергетски трендови (како што се меѓународните движења на цените на фосилните горива), како и цените на CO₂, прекуграничните мрежни интерконекции и трошоците за технологија.

Процесот на создавање на ИНЕКП во Србија

Во април 2021 година се донесени збир закони од областа на енергетиката и рударството, меѓу кои, покрај новите закони, Законот за користење на обновливи извори на енергија и Законот за енергетска ефикасност и рационално користење на енергијата и Законот за изменување и дополнување на Законот за рударско-геолошки истражувања и на Законот за енергетика, со кој се предвидува обврска за изготвување на ИНЕКП, како и следење и известување за неговото спроведување.

Министерството за рударство и енергетика работи на изработка на Интегриран национален енергетски и климатски план на Република Србија за периодот од 2021 до 2030 година со визија до 2050 година (ИНЕКП) како дел од проектот „Понатамошен развој на енергетиката Плански капацитети“ на ИПА, кој е целосно финансиран со средства на Европската унија. Проектот го спроведува конзорциум од Грција предводен од компанијата LDK Consultants SA во соработка со Центарот за обновливи извори на енергија и заштеди (CRES):

ИНЕКП треба да даде преглед на моменталната состојба во Република Србија, клучните политики и соодветните мерки за разгледување на петте димензии на Регулаторната (ЕУ) 2018/1999 за управување со Енергетската унија и дејствување во областа на климата:

- 1) Декарбонизација (емисии на стакленички гасови и обновлива енергија);
- 2) Енергетска ефикасност;
- 3) Енергетска безбедност;
- 4) Внатрешен пазар на енергија;
- 5) Истражување, иновации и конкурентност.

ИНЕКП ќе содржи и макроекономски и енергетски проекции и сценарија што ќе ги проценат релевантните влијанија на таквите дефинирани политики и предложени мерки.

Заедно со планот за енергетски инвестиции, имплементацијата на овој план треба да придонесе за повисоки стапки на економски пораст, отворање нови работни места и рамнотежа меѓу развојот на енергетскиот сектор и заштитата на животната средина, како клучен услов од Зелената агенда.

Работната група ангажирана во подготовката на ИНЕКП е оперативна и се состои од голем број релевантни министерства и институции, јавни и приватни компании, граѓански организации, кои даваат значаен придонес преку ефективна соработка на членовите, доставување мислења, како и потребните податоци за анализа на резултатите од моделирањето во постапката на изготвување. Министерството за рударство и енергетика го спроведе и процесот на собирање мислења на различни образовни институции, научни институти и здруженија за посебни теми, согласно нивните надлежности и релевантност.

Исто така, на многу транспарентен начин, Министерството вклучило и претставници на Енергетската заедница, Европската комисија, Делегацијата на ЕУ во РС и ЕБОР во следењето на работата на ИНЕКП.

Во рамките на работата во ИНЕКП, посебен предизвик е дефинирањето на нови цели во областа на енергетската ефикасност, обновливите извори на енергија и намалувањето на емисиите на стакленички гасови за 2030 година со визија до 2050 година. Потребно е да се дефинира оптимален енергетски микс, подобрување на енергетската ефикасност, поголема искористеност на обновливите извори на енергија, подобрување на безбедноста на снабдувањето и намалување на енергетската сиромаштија, со што ќе се дефинира брзината на процесот на декарбонизација, односно енергетска транзиција.

Постојната структура на енергетскиот сектор на Република Србија бара сериозни промени, аранжмани и инвестиции, за да се усогласи со европската политика во оваа област. Во оваа смисла, клучна задача во процесот на креирање на ИНЕКП е дефинирање сценарија од кои ќе се утврдат нови цели во областа на енергетската ефикасност, обновливите извори на енергија и емисиите на стакленички гасови. Во процесот на креирање на овој план се тргнува од пристапот на обезбедување колку што е можно повеќе алтернативи преку предложените 33 работни сценарија, кои беа презентирани на Работната група, по што, преку понатамошен аналитички и консул-

тативен процес на Министерството, консултанти и претставници на Работната група, беа постигнати помалку сценарија. На состанокот на РГ одржан на четврти февруари 2022 година, презентирани се резултатите од моделирање на три работни сценарија без нуклеарна енергија, како и три работни сценарија со визија за воведување на нуклеарна енергија по 2040 година. Презентирани се и резултатите од две работни сценарија, едното со 100% обновливи извори на енергија во производството на електрична енергија, а другото со поголемо учество на обновливите извори на енергија во бруто потрошувачката на финална енергија во 2050 година, во кое се гледа можноста за користење на обновливи извори на енергија, извори со цел да се намали увозната зависност на Србија.

За целите на евалуација на резултатите од сценаријата и процесот на нивно приоритизирање, што ќе помогне во изборот на сценарија врз основа на кои ќе се подготви нацртот на Интегрираниот национален план за енергија и клима, изработена е алатката за мултикритериумска анализа. Оваа анализа беше презентирана и детално анализирана на состанокот на работната група. Се работи на дополнителни три сценарија кои исто така ќе бидат презентирани на работната група во следниот период. Со интегрираниот национален план за енергија и клима, Република Србија сака да испрати порака дека претставува земја посветена на еколошкиот развој и ги следи светските трендови на полето на зелената трансформација. За нив зелената агенда е патот кон климатско неутрална Србија, економски развој и пораст, пат кон нови и здрави работни места.

Во следниот период ќе се подготви комплетен нацрт на ИНЕКП, кој наскоро ќе се одржи на широка јавна дебата, каде што Министерството за енергетика и рударство ќе ги повика граѓаните да учествуваат во процесот на неговото донесување.

ДИСКУСИЈА

1. Наброј некои од еколошките стратегии на Р.Србија.
2. Што е ИНЕКП?

Литература

1. Peter Reed; David Rothenberg (1993). *Wisdom in the Open Air: The Norwegian Roots of Deep Ecology*. University of Minnesota Press. стр. 84. ISBN 978-0-8166-2182-8.
2. Derek Wall (2010). *The No-nonsense Guide to Green Politics*. New Internationalist. стр. 12. ISBN 978-1-906523-39-8.
3. Jon Burchell (2002). *The Evolution of Green Politics: Development and Change Within European Green Parties*. Earthscan. стр. 52. ISBN 978-1-85383-751-7.
4. Carter, Neil. 2007. *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*, 2nd ed. New York: Cambridge University Press. ISBN 0-521-68745-4
5. Hays, Samuel P., and Barbara D. Hays. *Beauty, Health, and Permanence: Environmental Politics in the United States, 1955-1985*. Cambridge: Cambridge UP, 1987. Print.
6. "Environmental Law and Practice in the European Union: Overview by Michael Coxall and Kirsty Souter, Clifford Chance LLP"(2015)
7. "The European environment — state and outlook 2015 — synthesis report" (2015).
8. "Environment Action Programme to 2020" (2020)
9. McCormick, J. *Environmental Policy in the European Union*. Palgrave: Basingstoke (2001)
10. Obrecht, Matevz; Denac, Matjaz (2013). "A sustainable energy policy for Slovenia : considering the potential of renewables and investment costs". *Journal of Renewable and Sustainable Energy*. 5 (3): 032301. doi:10.1063/1.4811283.

